

รายงานผลการวิจัยสาขาทัศนศิลป์
โครงการวิจัย “เครือข่ายการวิจารณ์: การวิจัยและพัฒนา” (โครงการที่ 5 ระยะที่ 2)
(1 ตุลาคม 2558 – 31 มีนาคม 2560)

ศุภชัย อารีรุ่งเรือง (ผู้วิจัย)
อัญญิการ์ คุณะวัฒนกุล (ผู้ช่วยวิจัย)

ในการดำเนินงานโครงการวิจัยเครือข่ายการวิจารณ์: การวิจัยและพัฒนา โครงการที่ 5 ระยะที่ 2 ในตลอดช่วง 18 เดือน ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยได้ดำเนินการวิจัยต่อเนื่องจากข้อค้นพบในโครงการที่ 5 ระยะที่ 1 จากการได้เห็นแผนที่เครือข่ายศิลปะในสาขาทัศนศิลป์กระจายอยู่ในประเทศไทยทั้งในโลกจริง มีที่ตั้งแน่นอนและโลกเสมือนในอินเทอร์เน็ต ซึ่งมีส่วนสำคัญทำให้เกิดการจัดการกับความรู้ทางการวิจารณ์ศิลปะสาขาทัศนศิลป์ในด้านการส่งเสริมกิจกรรมปฏิบัติการศิลปะและกิจกรรมการวิจารณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม อย่างไรก็ตามเครือข่ายที่ได้ค้นพบแล้วนั้นมิได้มีจำนวนคงแน่นอนซึ่งเกิดจากสาเหตุหลายประการ แต่ตัวแปรสำคัญมาจากบุคลากรในเครือข่ายในด้านการบริหารจัดการให้เครือข่ายสามารถดำเนินการและคงอยู่ได้ด้วยองค์ประกอบในลักษณะแตกต่างกัน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามแผนการวิจัยจากที่กำหนดไว้ ด้วยการติดตามกิจกรรมของเครือข่ายต่างๆจากที่เคยสำรวจเอาไว้ว่าเครือข่ายใดมีความน่าสนใจได้ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องไว้อย่างไร และให้ผลต่อการหาองค์ความรู้ด้านเครือข่ายการวิจารณ์ได้หรือไม่และอย่างไร ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์เพื่อนำมารายงานผลการวิจัยโดยแบ่งเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

1. โมเดลเครือข่ายการวิจารณ์สาขาทัศนศิลป์

จากการพิจารณาเครือข่ายในโครงการผ่านมาเป็นสิ่งแน่ชัดแล้วว่า สถานะทับซ้อนของเครือข่ายสาขาทัศนศิลป์พบได้อยู่ในทุกเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นศิลปิน อาจารย์ นักจัดการทางกิจกรรมศิลปะ ภัณฑารักษ์ หรือนักวิจารณ์ จึงทำให้การทำงานของเครือข่ายในแต่ละเครือข่ายนั้นมีภาวะของส่วนประกอบย่อยๆ ในโครงสร้างของแวดวงศิลปะร่วมสมัยที่แยกกันไม่ออก ขึ้นอยู่กับบุคคลผู้นั้นจะเปลี่ยนสถานะให้ตนเองนั้นสวมบทบาทอะไรในภาวะความเป็นสาธารณะ

ผู้วิจัยจึงมุ่งพิจารณาเครือข่ายที่มีความสำคัญเสมือนกลไกขับเคลื่อนให้กับวงการศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทยที่ไม่ใช่ศิลปะกระแสหลัก ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเครือข่ายกระแสทางเลือกนั้นเป็นการทำงานใน

รูปแบบอิสระและเป็นการทำงานเชิงรุกมากกว่าการทำงานเชิงรับตามนโยบายของรัฐบาลที่ไม่มีความแน่นอน ในเชิงนโยบายและการทำงานที่ไม่ต่อเนื่องสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามทัศนะของผู้นำในแต่ละรัฐบาลและที่สำคัญมีการปรับไปตามกระแสโดยอาจจะไม่เข้าใจเนื้อหาของการทำงานในวงการศิลปะโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวิจารณ์ในประเทศไทย เครือข่ายที่มีความเด่นชัดในเรื่องของการทำงานเครือข่ายในประเทศไทย ผู้วิจัยมองเห็นว่าเครือข่าย **หอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน** เป็นเครือข่ายที่โดดเด่นชัดเจนมากในด้านการทำงานเครือข่ายทางศิลปะสาขาทัศนศิลป์หลายๆด้าน อาทิเช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ให้กับสังคม การจัดนิทรรศการศิลปะโดยการคัดเลือกศิลปินที่มีผลงานศิลปะในแนวก้าวหน้าทั้งศิลปินไทยและศิลปินจากต่างประเทศ การจัดเสวนาโดยกำหนดประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อปรากฏการณ์ในสังคมให้คนในแวดวงศิลปะร่วมสมัยได้เกิดข้อถกเถียงแลกเปลี่ยนทางความคิดด้วยการจัดผู้ร่วมเสวนาหลากหลายสาขา การข้ามศาสตร์ความรู้ระหว่างศิลปะ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ ดาราศาสตร์ เป็นต้น

นอกจากนั้นแล้วเครือข่ายหอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน ยังมีส่วนสร้างสรรค์ให้เกิดองค์ความรู้จากการวิจัยของผู้อำนวยการหอศิลป์ คือ คุณกฤติยา กาวิงค์ ผู้ซึ่งมีประสบการณ์ในด้านการทำงานกับเครือข่ายมายาวนานร่วมกับเครือข่ายศิลปะและวัฒนธรรมในประเทศไทยและต่างประเทศ จึงเป็นเครือข่ายของบุคคลที่ติดตัวมาด้วยจากการทำงานในวงการศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย องค์ประกอบนี้เองจึงเป็นข้อได้เปรียบและเป็นจุดแข็งของเครือข่ายหอศิลป์ บ้านจิม ทอมป์สันเช่นเดียวกัน ทั้งนี้บ้านจิม ทอมป์สันเองก็มีเครือข่ายจากการที่มีสถานะเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว รวมทั้งการมีทุนในการบริหารจัดการ จึงยิ่งทำให้เครือข่ายมีสถานะที่มั่นคง หากเปรียบเทียบกับเครือข่ายอื่นๆที่ผู้วิจัยได้สำรวจมาซึ่งจะได้กล่าวเป็นลำดับต่อไป

งานเชิงวิชาการของหอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน ที่ถือได้ว่าเป็นชิ้นงานที่โดดเด่นในช่วงที่ผู้วิจัยได้ดำเนินงานนั้น คือ งานวิจัยของผู้อำนวยการหอศิลป์ บ้านจิมทอมป์สัน เรื่อง "กว่าจะเป็นร่วมสมัย" ซึ่งเป็นโครงการรวบรวมบทความและบทวิจารณ์เกี่ยวศิลปะสมัยใหม่และศิลปะร่วมสมัยของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลงานชิ้นนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้เรื่องเครือข่ายศิลปะ และการวิจารณ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะที่เราคือสังคมไทยกำลังมองข้ามไปไกลยังประเทศตะวันตกแต่กลับมองไม่เห็น หรือมองภาพเลื่อนลอยในความเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่ต่างมีประวัติศาสตร์ทั้งศิลปะและสังคมการเมือง ใกล้เคียงกัน -องค์ความรู้เหล่านี้กลับเป็นเสมือนการเติมเต็มช่องว่างในโพรงสถานะศิลปะร่วมสมัยในบ้านเรา ที่เราไม่ค่อยรู้อะไรเลยเมื่อก้าวข้ามผ่านไปยังประเทศเหล่านั้น ตำราต่างๆก็แทบจะไม่มีพูดถึงการวิจารณ์ในประเทศไทยหรือประเทศเพื่อนบ้าน ประเด็นเรื่องของการสร้างองค์ความรู้ เป็นประเด็นใหญ่ แทบจะทุกเครือข่ายที่ต่างมองเห็นปัญหานี้ เพราะการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลป์ในบ้านเราต่างหยุดเวลาไว้ที่โบราณสถาน ศิลปะวัตถุที่ต่างถูกแช่แข็งในห้วงกาลเวลาจนมองไม่เห็นพลวัตร่วมสมัยที่ต่างมีชีวิตชีวาจากผลงานของศิลปินทั้งหลายเพื่อสะท้อนปรากฏการณ์ในสังคมให้มองเห็น

ด้วยความเป็นเครือข่ายจากองค์กรเอกชนของหอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน จึงทำให้การบริหารงานภายในมีความยืดหยุ่นและอิสระ เต็มไปด้วยความคิดสร้างสรรค์จากผู้อำนวยการและกลุ่มผู้ร่วมงานภายใน ซึ่ง

มีแนวคิดในเรื่องการให้โอกาสผู้ร่วมงานแต่ละคน ได้รับผิตชอบโครงการใหม่ๆ จึงสามารถคิดวางแผนโครงการ นิทรรศการ การทำกิจกรรมการให้ความรู้ กิจกรรมการศึกษา ประชาสัมพันธ์และทำให้ผู้ร่วมงานได้ฝึกการทำงานได้อย่างเต็มที่โดยมีผู้อำนวยการได้คอยให้คำปรึกษา นั้นหมายถึงบุคลากรจะได้พัฒนาไปพร้อมๆกัน และเห็นคุณค่าของการทำงานและเกิดความรักในองค์กร ผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมของหอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน พบว่า กลุ่มผู้ร่วมงานภายในแต่ละคนนั้นทำงานด้วยพลังเต็มความสามารถและมีชีวิตชีวา เต็มเปี่ยมไปด้วย การสร้างสรรค์ จึงทำให้ผลงานกิจกรรมในแต่ละครั้งของเครือข่ายแห่งนี้มีคุณภาพมากขึ้นเรื่อยๆ

องค์ประกอบสำคัญที่ซ่อนเร้นอยู่ในเครือข่ายของหอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน คือเครือข่ายจากตัวบุคคล ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เครือข่ายแห่งนี้สามารถสร้างการยอมรับและเกิดผลงานที่มีคุณภาพทั้งในเชิงศิลปะสาขาทัศนศิลป์และในเชิงวิชาการ ด้วยคุณลักษณะของผู้บริหารเป็นผู้ที่มีพื้นฐานจากการเป็น นักกิจกรรมทำงานในแบบการลงภาคสนามกับชุมชน สังคมมายาวนาน รวมทั้งการจบการศึกษาจากต่างประเทศ จึงทำให้การเชื่อมโยงเครือข่ายในประเทศกับต่างประเทศทำได้อย่างวิเศษ รวมทั้งการศึกษาต่อในระดับปริญญาเอกในประเทศที่ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ยิ่งทำให้ได้เครือข่ายจากคนที่อยู่นอกสาขาทัศนศิลป์ เช่น สายสังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา ปรัชญา รวมทั้งสาขาวิชาอื่นๆที่เกี่ยวข้องกัน รวมทั้งการทำงานในเรื่องศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทยนับตั้งแต่การทำงาน **Project304** ตั้งแต่ปี **1996** เป็นต้นมา ยิ่งทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็ง ซึ่งไม่เพียงเท่านั้นผู้อำนวยการของหอศิลป์ ยังทำงานร่วมกับภาครัฐ เช่น กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานศิลปะร่วมสมัย หรือแม้กระทั่งการทำงานร่วมกับศิลปินที่มีบทบาทซอกัน กับนักวิชาการ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ยิ่งทำให้ได้เครือข่ายเพิ่มขึ้นจากจำนวนนิสิต นักศึกษาที่กำลังศึกษาในแต่ละปี อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในประเทศและมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านจิม ทอมป์สัน จะไม่ได้มุ่งเป้าหมายมาชมนิทรรศการศิลปะในหอศิลป์ แต่การที่มีกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม หรือผู้ชมหน้าใหม่หมุนเวียนมาชมงาน ก็ทำให้กลุ่มผู้ทำงานในหอศิลป์พอใจเพราะไม่ใช่มีเพียงกลุ่มคนเดิมๆที่ได้รับข่าวสาร และมาร่วมกิจกรรม ซึ่งนั่นคือจุดมุ่งหมายของการทำงานเครือข่าย

ดังนั้นเครือข่ายนี้จึงมีจุดเด่นอยู่ตรงการได้บุคลากรที่มีเครือข่ายและประสบการณ์ในด้าน **Art Community** ร่วมกับชื่อเสียงของบุคคลเจ้าของสถานที่คือ คุณจิม ทอมป์สัน และการทำงานที่พยายามเชื่อมโยงไปยังภูมิภาคอื่นโดยเฉพาะประเทศแถบเอเชียด้วยกันที่เป็นกลุ่มประเทศทางตอนใต้ลงไป เช่น อินโดนีเซีย เป็นต้น อีกทั้งการบริหารงานภายในและเครือข่ายนั้น แต่เดิมทำงานตามหลักการที่เรียนมาแต่ว่า ปัจจุบันการทำงานค่อนข้างไม่มีรูปแบบ บางอย่างที่ต้องเป็นการทำงานแบบหลักการก็ยังมีทำอยู่ แต่เน้นการทำงานแบบกระจายงานให้คนรุ่นใหม่ได้ทำงานมากขึ้นซึ่งต้องแข่งขันกับตัวเองตลอดเวลา โดยเน้นความแตกต่างจากหอศิลป์อื่นๆ ในประเทศไทย ในประเด็นเรื่องการรักษาเครือข่ายนั้นมีการรักษาความยืดหยุ่น ต้องบริหารความสัมพันธ์กันคนละแบบเพราะมีเครือข่ายอยู่หลายกลุ่มเป็นภูมิภาค โลก เอเชียตะวันออก เอเชียใต้ เป็นต้น

เครือข่ายที่มีความน่าสนใจในการวิจัยครั้งนี้คือเครือข่ายคือ **Chiang Mai Art Conversation (C.A.C.)** เป็นเครือข่ายทางศิลปะจากจังหวัดเชียงใหม่ เมืองที่ศิลปะร่วมสมัยกำลังเติบโตตามการพัฒนาทางเศรษฐกิจของจังหวัดและภูมิภาค กลุ่มคนทำงานกลุ่มนี้เป็นคนหนุ่มไฟแรงที่มองเห็นจุดบอดของวงการศิลปะในประเทศไทยและมีความมุ่งมั่นที่จะเป็นส่วนเติมช่องว่างให้สมบูรณ์ขึ้น โดยมี คุณอติคม มุกดาปกรณ ผู้ซึ่งเรียนจบการศึกษาศิลปะที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับเพื่อนเพียงไม่กี่คนที่มีเป้าหมายเดียวกันถึงแม้ว่าการทำงานเครือข่ายนี้จะไม่มียุทธศาสตร์หรือรายได้ที่แน่นอน แต่เขาเหล่านั้นก็ทำงานเพื่อพิสูจน์ตนเองมากกว่า 3 ปี เพราะด้วยความท้าทายและพิสูจน์ความเชื่อในตนเองนั้นทำให้ผลงานของการทำงานเครือข่ายมีผลผลิตออกมามากมายจากการเป็นจุดเชื่อมต่อข้อมูลให้กับเครือข่ายศิลปินในเชียงใหม่ สถาบันการศึกษา แกลลอรี่ หอศิลป์ ทั้งนี้เครือข่ายที่เกิดขึ้นหลังจากการก่อตั้งมานั้น มีผลงานที่โดดเด่นเป็นที่ประจักษ์คือ การทำแผนที่ศิลปะในจังหวัดเชียงใหม่ (**Art Map**) โดยมีหอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน เป็นผู้สนับสนุน จากผลงานชิ้นนี้จึงทำให้เห็นว่าการทำงานเครือข่ายทางศิลปะและการวิจัยมีความสำคัญ และไม่ใช่เป็นการทำงานเพียงลำพัง แต่กลับเป็นการทำงานร่วมกับเครือข่ายที่เข้มแข็งและทำหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงให้กับเครือข่ายใหม่อย่าง **C.A.C.**

แผนที่ศิลปะในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผลงานของ **C.A.C.** สะท้อนให้เห็นประเด็นและวิเคราะห์ได้หลายประการ คือ จังหวัดเชียงใหม่มีศิลปินหัวก้าวหน้าหลายคนทำงานศิลปะอย่างต่อเนื่อง ประเด็นนี้มีพัฒนาการมาอย่างเด่นชัดหลังจากมีโครงการเชียงใหม่จัดวางสังคม ด้วยการรวมตัวกันของศิลปินในเชียงใหม่ ซึ่งล้วนมีวิถีชีวิตที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับศิลปินในกระแสหลักจากเมืองหลวงกรุงเทพมหานคร ด้วยความมีอิสระและสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการทดลองศิลปะ จึงทำให้ศิลปินในเชียงใหม่มีอัตลักษณ์พิเศษแตกต่างชัดเจน กลุ่มศิลปินที่ลุกขึ้นมาคิดทำกิจกรรมศิลปะโดยลำพังและโดดเดี่ยวคงจะไม่สามารถทำให้เกิดผลสำเร็จได้ แต่ด้วยเหตุเพราะสภาพสังคมในจังหวัดเชียงใหม่มีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว เศรษฐกิจเติบโต มีการท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์หลัก จึงทำให้วงการศิลปะร่วมสมัยได้เติบโตสอดคล้องไปด้วยเช่นกัน และด้วยปัจจัยด้านต่างๆ ที่จังหวัดเชียงใหม่มีความน่าสนใจในด้านศิลปวัฒนธรรมจึงมีส่วนทำให้ศิลปินทั้งที่มีพื้นเพในพื้นที่และศิลปินจากที่อื่น ต่างก็ไปปักหลักสร้างอาณาบริเวณพื้นที่ทางศิลปะของตนหลายคนและหลายสาขา สิ่งที่น่าสนใจคือในช่วง 1 ปีที่ผ่านมาเกิดหอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัยแห่งใหม่ที่โดดเด่นในหลายๆ ด้าน โดยมีผู้บริหารของหอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน เป็นเจ้าของ ถึงแม้ว่าจะไม่เกี่ยวข้องกับ หอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สันก็ตาม แต่ก็ย่อมมีส่วนสอดคล้องและสนับสนุนแนวคิด หรือการเชื่อมโยงเครือข่ายของทั้งสองแห่งนี้แน่นอน

การพัฒนาอีกด้านหนึ่งของ **CAC** คือได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจาก **Japan Foundation Asia Center** ซึ่งสนับสนุนการทำงานภายใต้โครงการ **Asian Culture Station (สถานีวัฒนธรรมเอเชีย)** อันเป็นความร่วมมือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับประเทศต่างๆ ในเอเชียรวมถึงประเทศญี่ปุ่นด้วย เพื่อศึกษาความเคลื่อนไหวด้านศิลปะในเวทีโลกโดยเฉพาะเอเชีย โดยมุ่งหวังให้คนในเชียงใหม่รับรู้และทำความเข้าใจในด้านการศึกษาศิลปะ เพราะเจแปนฟาวนด์ชั่นไม่ได้จำกัดเนื้อหา ดังนั้น **CAC** จึงต้องการให้เกิดความร่วมมือโดยดึงแนวคิดบางส่วนมาไว้ในกิจกรรม เช่น มีการเสวนา การทำ **workshop** การจัดนิทรรศการและกิจกรรมทางศิลปะต่างๆ อย่างไรก็ตามงบประมาณส่วนนี้ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงส่วนของการทำ **Archive** ซึ่งเป็นส่วน

สำคัญมากของกลุ่มเครือข่ายนี้ซึ่งประเด็นนี้เองวงการศิลปะในประเทศไทยยังไม่มี ส่วนพันธกิจจริงลงมาคือ การส่งเสริมให้มีกิจกรรมที่สร้างองค์ความรู้ด้านการจัดการศิลปะ ด้านหอศิลป์ ภัณฑารักษ์ การเขียนเนื้อหา ศิลปะ การวิจารณ์สาขาทัศนศิลป์ โครงการนี้ได้รับทุนมาบริหารงานเครือข่ายให้กับกลุ่มคนจาก CAC จึงทำให้เกิดเครือข่ายเพิ่มขึ้นและกว้างมากขึ้น อย่างไรก็ตามการทำงานเครือข่ายทั้งของ CAC และ ACS จะต้องมียุทธศาสตร์หลักที่จะทำให้การทำงานเครือข่ายมีความเข้มแข็งและชัดเจนนั่นคือ การที่ทีมงานมีเป้าหมายที่ชัดเจนในแบบเดียวกัน มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อให้มีผลงานออกมาเป็นที่ประจักษ์

ในด้านการบริหารจัดการของ CAC เขาใช้โมเดลการตั้ง mission ขึ้นมาและดูบุคลากรในทีมเพื่อทำ mission นี้ให้สำเร็จโดยทุกคนสามารถร่วมกันแบ่งปันไม่ว่าจะเป็นเรื่องความคิด เงิน หรืออื่นๆ ซึ่งเป็นวิธีการทำงานที่ถูกบังคับให้เกิดแบบนี้เพราะไม่มีทุน และทุกคนมีงานส่วนตัวทั้งหมด แต่จะมีการแบ่งเวลาและเงินเท่าที่จะหาได้มาจัดเสวนา จัด Talk ต่างๆ แต่ก็ดำเนินไปอย่างช้าๆ ส่วนความร่วมมือของ Japan Foundation มาร่วมมือกันนั้นเกิดจากสมาชิกของ CAC บางคนได้เคยไปทำงานร่วมกัน หลังจากนั้น Japan Foundation มีโครงการที่จะทำสถานีทางวัฒนธรรม ซึ่งก็ได้สำรวจมาแล้วหลายองค์กรว่ามีองค์กรใดที่มีศักยภาพสามารถทำได้ก่อนที่จะมาทำความร่วมมือกับ CAC

ในด้านการพัฒนาเครือข่าย CAC ได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ใช้ platform โดยเน้นการสร้าง online platform ให้คนเข้ามาได้ง่ายๆก็คือส่วนของเว็บไซต์ อีกส่วนหนึ่งคือส่งเสริมคนที่ทำงานอย่างเป็นมืออาชีพ โดยต้องส่งเสริมให้ทุกคนมีทัศนคติในการวิจารณ์ที่ตรงไปตรงมา ไม่สนใจกลุ่มคนแต่สามารถถึงประเด็นต่างๆ จากสิ่งที่เขาศึกษาได้จริง

ในด้านการรักษาเครือข่ายของ CAC แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือคนที่ทำงานอยู่ในทีมส่วนใหญ่จะมีความเป็นเพื่อนแต่สามารถเถียงกันได้แล้วก็มีความเห็นต่างกันได้ อีกส่วนหนึ่งคือคนภายนอกที่เข้ามาใช้งานฟอรัมหรือเว็บไซต์ของ CAC ทั้งนี้ยังอยู่ในระดับการทดลอง ที่ผ่านมานั้นเป็นกลุ่มที่ไม่ใช่คนที่มีชื่อเสียงซึ่งทาง CAC ก็พยายามเชื่อในความเป็นส่วนตัวของกลุ่มที่เข้ามาใช้ว่าทุกคนมีความต้องการที่จะเติบโตหรืออยากเผยแพร่สิ่งที่เขาคิดไปในเวทีที่ใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ ตัวอย่างเว็บไซต์เหล่านี้ในประเทศไทยก็จะมี portfolio.net แต่สำหรับ CAC เป็นอีกแบบหนึ่งก็คือเน้นการทำงานด้าน archives อย่างไรก็ตามทางทีมงานของกลุ่ม CAC คงจะต้องพยายามให้ข้อมูลเพื่อให้สังคมได้รับรู้เป้าหมายของเครือข่ายซึ่งต้องใช้เวลาน้อย 5 ปีแล้วมาดูอีกทีถึงตอนนั้น CAC อาจจะเชื่อมโยงเข้ากับสังคมได้มากขึ้น

นอกจากเครือข่ายที่ได้นำเสนอมาแล้ว ยังมีเครือข่ายที่น่าสนใจใหม่ทั้งยังเป็น คนนอกสาขาศิลปะที่มีความสนใจในเรื่องศิลปะ และกระโดดเข้ามาทำงานอย่างเต็มตัวเช่น เทนทาเคิล (Tentacles) ซึ่งเป็นพื้นที่ทางศิลปะทางเลือกใหม่ให้กับสังคมไทย ด้วยการทำงานที่มีความมุ่งมั่นไปในแนวทางเดียวกันกับเครือข่ายของ CAC โดยการก่อตั้งของ Henry Tan กับกลุ่มผู้ร่วมก่อตั้ง มีประเด็นที่น่าสนใจคือ Henry Tan ไม่ได้เป็นผู้ที่จบการศึกษาทางด้านศิลปะโดยตรง เขาจบทางด้านเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี ค.ศ. 2008 แล้วสนใจทางด้านศิลปะโดยทำงานเป็นผู้ช่วยให้กับ ผศ.ดร.เถกิง พัฒโนภาส คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในขณะที่เดียวกันก็ทำงานศิลปะจากการศึกษาด้วยตนเอง จึงต้องการหาพื้นที่แสดงงานแต่ไม่มีแกลลอรี่ใดตอบรับให้แสดง จนได้พบกับพื้นที่แห่งหนึ่งชื่อว่า **NO SPACE** จุดนี้จึงเป็นการเริ่มต้นการมีประสบการณ์ด้านพื้นที่ศิลปะ เขาได้ทำงานอย่างต่อเนื่องจาก จิตรกรรมไปสู่ **performance art** หลังจากนั้นได้ไปฝึกงานในพื้นที่ศิลปะที่ปักกิ่งคือ **798** จึงทำให้เห็นการจัดการในเรื่องของพื้นที่ศิลปะ และการจัดการงานของศิลปินโดยเฉพาะอย่างยิ่งในลักษณะ **residency program**

เมื่อกลับมาประเทศไทยจึงหาพื้นที่และได้ไปเจอโรงเรียนสอนศิลปะเด็กของญี่ปุ่นแห่งหนึ่ง ในซอยทองหล่อ ซึ่งเปิดโอกาสให้ใช้พื้นที่แบบไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ เขาเริ่มเชิญเพื่อน ๆ ที่เพิ่งจบและยังไม่เคยแสดงงานเลย จึงได้ทำงานจัดการกับพื้นที่นี้เป็นที่แรก คุณ **Tan** มองว่าตนเองเป็นแพลตฟอร์ม แล้วจะเปลี่ยนเป็นนิทรรศการ ในปี ค.ศ.2013 ได้รับเชิญจาก **H Gallery** ให้มาจัดงานทำให้เขามีประสบการณ์ในเรื่องของการจัดการพื้นที่และผลงานทั้งหมด แล้วจากนั้นจึงได้มีประสบการณ์มากขึ้นในเรื่องของการหาพื้นที่ทางศิลปะร่วมกับหน่วยงานราชการ เช่น โครงการที่จังหวัดราชบุรีโดยใช้ศาลาประชาคมซึ่งสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าบางมดได้ขอเช่า เอาไว้ และยังไม่เสียสัญญาแต่อย่างใดไม่มีแผนทำอะไร เขาจึงเข้าไปเสนอโครงการซึ่งได้ทุนมา **1** ล้านบาทในระยะเวลา **6** เดือนโดยการเปิด **open call** ให้กับศิลปินที่มาจากสิงคโปร์ อินโดนีเซีย และศิลปินไทยอีก **3** คนเข้ามาทำงานร่วมกัน และมีมาจากฝรั่งเศสด้วย มีการบรรยายให้กับนักศึกษามาร่วมกิจกรรม หลังจากนั้นจึงมีการจัดนิทรรศการกับ **art normal** ที่ราชบุรี ร่วมกับคุณวศิน บุรี

จากนั้นจึงได้กลับมาทำงานสร้างพื้นที่ใหม่ในกรุงเทพฯ โดยร่วมกับ **Yet Space** ที่เจริญสุขนิทวงศ์ ทำเป็นลักษณะโครงการศิลปินพำนัก ให้กับศิลปินต่างชาติเข้ามาทำงานแลกเปลี่ยนกับศิลปินไทยที่ทำให้เกิดการขยายเครือข่าย ทั้งนี้เมื่อเขามี **Platform** และมีคนเข้ามา จึงได้เกิดเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง เช่นศิลปินได้หัวหน้าที่มาคนแรกก็ได้แนะนำให้รู้จัก **art space** ที่อยู่ในใต้หวันจึงเกิดการแลกเปลี่ยนการทำงาน โดยเขาส่งศิลปินไทยไปใต้หวัน และได้หัวหน้าก็ได้ส่งศิลปินมาทำงานในไทย จึงเกิดการแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น อีกตัวอย่างคือ เขาได้ทำงานร่วมกับ **Curator Labs** ที่จัดโดยเกอเธ่ ซึ่งมีการเชิญศิลปินจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มา **14** คน ยกเว้นจาก ลาวกับบรูไน ทำให้เกิดการขยายเครือข่ายกันมากขึ้น

อย่างไรก็ตามตัวเขาเองมองว่าในการที่เขาทำงานหน้าที่ **Art Manager** ซึ่งก็คือการบริหาร จัดการ ทำให้มองเห็นถึงข้อจำกัดของตัวเองที่ยังมีความรู้ในเรื่องของประวัติศาสตร์ศิลป์ ประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เมื่อเทียบกับคิวเรเตอร์คนอื่น ๆ ที่ไปทำงานร่วมทำงานด้วย ในด้านการจัดการแพลตฟอร์มนั้นเขาต้องการให้มีคนดำเนินการรับโปรเจ็คต์ในพื้นที่ หรือหากคนอื่นมาเป็น **director** แทน ดังนั้นจึงได้หาพื้นที่ในการสร้างแพลตฟอร์มขึ้น เริ่มต้นจากการคุย ผู้จัดการ **Gallery VER** แล้วหาหุ้นส่วนในการลงทุน ด้วยความที่ต้องใช้ทุนสูง และไม่คอยได้ผลกำไรเท่าไรนักจึงต้องหาโมเดลที่จะมาหล่อเลี้ยงมันได้ ต่างกับใต้หวันที่องค์กรแบบนี้ทุกๆ โปรเจ็คต์จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ดังนั้น **Tentacles** จึงมีคาเฟ่และ **workshop** สอนศิลปะเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงและอีกทางหนึ่งคือการพยายามขอทุนจากองค์กรต่างๆ

ในด้านเครือข่ายนั้นเขามองว่าเขาได้ทำงานกับศิลปินรุ่นใหม่ ๆ จึงได้เห็นมุมมองแตกต่างกันและเป็นการเรียนรู้ไปพร้อมกัน ส่วนการขยายเครือข่ายนั้นไม่ได้วางแผนไว้ว่าจะจะไปในทิศทางใดเพราะไม่มีความรู้

หรือประสบการณ์ แต่คิดว่าเมื่อมันขยายมันก็สามารถไปได้เอง เพราะว่าวงการศิลปะ ในโลกเริ่มเชื่อมต่อกันมากขึ้นแล้ว ยกตัวอย่างเช่น ภัณฑารักษ์ที่เขารู้จักก็มีขอบเขตงานกว้างขวาง บางคนเคยทำงานในเวนิสเบียนนาเล่ **documenta** เมื่อได้ทำงานในองค์กรต่าง ๆ ก็รู้จักคนมาก ทำให้พอจะแนะนำให้เรารู้จักได้มากขึ้น ซึ่งก็คือการขยายวงมากขึ้นนั่นเอง ดังนั้นการทำงานระดับนานาชาติหรือมีเพื่อนเป็นศิลปินต่างชาติก็ทำให้มีเครือข่ายมากขึ้น

อีกประเด็นหนึ่งเขามองว่าในเมืองไทยยังขาดนักเขียน (หรือนักเขียนวิจารณ์) หมายถึงการเขียนให้เครือข่ายทั่วโลกได้รู้จักศิลปินไทยมากขึ้นกว่ากลุ่มคนเดิม ๆ ที่เคยออกไปแสดงงานเพราะในความเป็นจริงแล้วมีศิลปินไทยอีกไม่น้อยที่ทำงานแต่คนไม่เห็น เพราะอาจจะไม่เคยได้รับการพูดถึงเขียนถึง ทั้งนี้เนื่องจากศิลปินไทยจะมีข้อจำกัดในเรื่องของภาษาหรือไม่มี **portfolio** มีแต่รูปใน **facebook** หรือไม่มีเว็บไซต์ สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องสำคัญในสายอาชีพมากกว่าแค่ทำงานศิลปะ เพราะ การทำงานศิลปะอาจจะเพียง **1** ใน **10** ขององค์กรประกอบอื่น

ในประเด็นเรื่ององค์ประกอบของเครือข่ายนั้นเขามองว่าเทคนิคล่างแตกต่างจากกลุ่มคนอื่นเพราะเป็นการทำงานร่วมกันของคนที่มาจากต่างสาขา ซึ่งไม่ได้อยู่ในวงการศิลปะ ทั้งนี้เขามองว่าการมาจาก วงการแตกต่างกันทำให้การมองว่าอะไรเป็นสิ่งที่น่าสนใจ สามารถแบ่งปันและถกเถียงกันได้ การศึกษาศิลปะในมหาวิทยาลัย อาจจะถูกตีกรอบด้วยความคิดของอาจารย์ว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งถูกต้องสิ่งนั้นเป็นสิ่งผิดจึงทำให้มีวิธีคิดคล้ายกัน มุมมองที่ต่างกันในตัวเองทำให้เขาอยากทำงานกับคนที่มา จากต่างสาขามากขึ้น ดังนั้นการที่องค์กรหรือเครือข่าย น่าสนใจ อยู่ได้ในระยะยาว และสื่อสารกับ ภายนอกได้มากขึ้นนั้นควรจะต้องมีคนจากหลากหลายสาขา เขายกตัวอย่างตอนที่ไปวิจัยที่ไต้หวัน ในครั้งนั้นได้พบกับองค์กรแห่งหนึ่ง ซึ่งให้ความสนใจไปที่ **Bio art** ในเครือข่ายนั้นมีทั้งหมอฟัน นักชีววิทยา วิศวกร นักดนตรี แต่ละคนก็มีประเด็นที่หลากหลายแตกต่างกัน เมื่อนำมาเบรนสตอร์ม ร่วมกันก็ก่อให้เกิดผลผลิตที่น่าสนใจมากกว่ากรอบความคิดกรอบเดียว อีกตัวอย่างคือที่ **Bamboo Curtain** คนที่มาร่วมงานมาจากหลากหลายสาขา บางคนก็ชอบทำงาน **documents** บางคนชอบ **3d printing** หรือผลิตอุปกรณ์ต่างๆซึ่งก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ

ส่วนในประเด็นเรื่องการบริหารจัดการเครือข่ายนั้น เขาทำงานหนักกับเพื่อนอีกหนึ่งคน ที่เป็นผู้ประสานงานกับต่างชาติในโครงการ **Residency program** เพื่อแลกเปลี่ยนศิลปินที่ เชิญมา และส่งศิลปินไป ส่วนใหญ่จะใช้การติดต่อผ่านทางเฟซบุ๊กในการแลกเปลี่ยนข้อมูล เป็นหลัก และล่าสุดเขาได้ไปร่วม **Micro residency network** ที่ประเทศไต้หวัน ซึ่งเป็นเครือข่ายเล็กๆมีอยู่ที่ญี่ปุ่นด้วย ทางนั้นก็มีฐานข้อมูลของเราอยู่ในเครือข่ายด้วยเพื่อเผยแพร่ให้คนอื่นได้รู้จัก **residency** ของเรามากขึ้น มีเว็บไซต์คือ www.resartis.org และ www.transartists.org เป็นฐานข้อมูลที่รวม **residency** ทั่วโลก อย่างไรก็ตามเขาเริ่มจากการใช้วิธี บอกปากต่อปาก เพราะว่ายังต้องการดูแลศิลปินที่มาอย่างทั่วถึง โดยยังไม่ต้องการขยายวงกว้างไปขนาดนั้น

ในประเด็นเรื่องการพัฒนาเครือข่ายคือต้องมีการพัฒนาบุคลากร มีการเปิดคอร์สภาษาอังกฤษ และมีคอร์สภาษาอังกฤษแบบ **advance** และก็มีคอร์สประวัติศาสตร์ศิลป์ **Art Appreciation** และ **Art Collector** ทั้งหมดเหล่านี้เป็นคอร์สแบบระยะสั้น สิ่งที่เขาได้ทำแล้วคือหลังจากนิทรรศการก็จะมี **education**

program ที่มีนักวิชาการมาพูดถึงวิจารณ์และพยายามทำ documents ทำ records ให้ได้มากที่สุด เพื่อในการที่จะรองรับและเผยแพร่องค์ความรู้ทำให้คนเข้าถึงงานได้ง่ายขึ้น หรือพยายามสนับสนุนนักเขียนให้เขียนงานแล้วก็ส่งเข้ามาโดยจะจ่ายเงินให้เล็กน้อย เพื่อเป็นการริววินทรรศการหรือวิจารณ์งาน เขามองว่าน่าจะมืองค์กรที่มีภาครัฐสนับสนุนเพื่อรวบรวมและทำฐานข้อมูลเหล่านี้ไว้เป็นองค์ความรู้เพื่อที่จะเป็นแหล่งอ้างอิงให้คนเข้ามาศึกษาได้ เพราะตอนนี้มีลักษณะกระจัดกระจายมาก ยกตัวอย่างเช่น ประวัติศาสตร์ศิลป์ การเปลี่ยนแปลงจากแบบประเพณีมาเป็น ร่วมสมัย ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ทางศิลปะ พื้นที่ทางเลือกของศิลปะในเมืองไทย หรือ archive ของ exhibition เพราะแทบจะไม่มีใครเก็บรวบรวมไว้เลย ในขณะที่เขาพยายามเริ่มทำเท่าที่ทำได้โดยเอาสิ่งคึกกิจกรรมในเฟซบุ๊ก มารวมเป็น archive และให้นักศึกษาฝึกงานออกไปรีวิวงานและข้อมูลของศิลปินไทยที่มีอยู่จริงๆ ในเมืองไทยเคยมีการรวบรวมข้อมูลเหล่านี้เอาไว้แต่ไม่ได้ทำต่อเนื่อง คือ rama9art ต่อไปเขาจะทำเว็บไซต์ลักษณะนี้แต่ก็ต้องใช้เวลา อีกความคิดหนึ่งที่เขาอยากทำคือการพัฒนาให้เครือข่าย เป็นแพลตฟอร์มที่สร้างขึ้นโดยไม่ได้อิงกับตัวบุคคล คนภายนอกสามารถเข้ามาจัดการกับโครงการ ของตนเองได้

จุดเด่นของเครือข่ายเทนท์ศิลปะกล่าวได้ว่า เป็นการทำงานจากคนหลากหลายสาขาวิชาที่สนใจศิลปะ และทุ่มเททำงานด้วยมุมมองที่แตกต่างจากคนเรียนมาทางด้านศิลปะ ด้วยลักษณะพิเศษที่ทำงานเครือข่ายโดยไม่ได้มุ่งขายนงานเหมือนกับแกลลอรี่ทั่วไป หรือแกลลอรี่กระแสหลักในกรุงเทพมหานคร แต่กลุ่มนี้ต้องการสร้างองค์ความรู้หลายด้านในขณะที่สังคมไทยยังขาดความรู้เรื่องศิลปะร่วมสมัย ประวัติศาสตร์ศิลป์ร่วมสมัย หรือการทำงานกับศิลปินด้านการจัดการของศิลปินพำนัก ซึ่งการทำงานที่ไม่ได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐ จึงทำให้เครือข่ายมีอิสระไม่ถูกกำกับกรอบความคิดที่จะต้องทำเพื่อรัฐเพียงอย่างเดียว

นอกจากนั้นเครือข่ายในประเทศที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ยังมีเครือข่ายที่สำคัญและมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายที่ได้นำเสนอไปแล้ว คือ Cemiti Art House ประเทศอินโดนีเซีย ก่อตั้งโดยเมลลา จาสม่า (Mella Jaarsma) และ Nindityo Adipuenomo ตั้งแต่ปี 1988 ซึ่งพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ทางศิลปะร่วมสมัยในประเทศอินโดนีเซียที่มีเครือข่ายกับต่างประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับศิลปิน กิจกรรมศิลปะร่วมสมัย นิทรรศการ ให้การสนับสนุนศิลปินในพำนักจากนานาชาติที่เข้ามาร่วมกิจกรรม Workshop ซึ่งทำมาอย่างยาวนานไม่ต่ำกว่า 20 ปี ในขณะที่เคยได้รับทุนจากอินโดนีเซียเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ดังนั้นเครือข่ายแห่งนี้จึงต้องหารายได้จากมามีร้านขายผลงานศิลปะจากศิลปินที่เข้ามาร่วมกิจกรรม ขายหนังสือ สื่อบัตร ของที่ระลึก การจัดนิทรรศการและสนับสนุนในด้านทัศนศิลป์ เป็นที่รวบรวมเอกสารความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของศิลปะร่วมสมัยในอินโดนีเซีย และได้ทำเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลโดยใช้ชื่อ Indonesia Visual Art Archive (IVAA) ทั้งสององค์กรนี้มีเป้าหมายแตกต่างกัน คือ Cemiti Art House มุ่งเน้นที่การจัด นิทรรศการ โครงการศิลปะ ศิลปินในพำนัก และการจัดการศิลปะ ส่วน IVAA มุ่งเน้นที่ การเก็บรวบรวม ข้อมูล การศึกษาและการให้ข้อมูล อย่างไรก็ตามเครือข่าย Cemiti Art House การพัฒนาด้านเครือข่ายทางพื้นที่ศิลปะแห่งนี้ได้มีการทำโครงการประเภทการอภิปรายและการฝึกอบรมโดยมีการเชื่อมต่อกับศิลปินผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ และทำงานสัมพันธ์กับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน Yogyakarta และในประเทศ อินโดนีเซีย ตัวอย่างเช่น โครงการ

บรรเทาหลังจากเกิดแผ่นดินไหวที่มีการจัดตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2007 จนถึง 2008 ซึ่งได้รับการสนับสนุน จากมูลนิธิฟอร์ด

สิ่งที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งคือ มีการจัดทำโปรแกรม **Art management Education Program** ซึ่งเกิดจากการมองเห็นปัญหาเร่งด่วนในด้านการจัดการมนุษย์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ การวิจารณ์ศิลปะ และนักเขียนด้านศิลปะ ตั้งแต่ปี 2004-2007 **Cemiti Art House** ได้ดำเนินการทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงในด้านการจัดการศิลปะให้กับคนรุ่นใหม่เพื่อจะเป็นนักจัดการด้านศิลปะ และเป็นภัณฑารักษ์ เนื่องจากในอินโดนีเซียยังมีน้อยมาก การพัฒนาความรู้และความเป็นมืออาชีพของโครงการนี้ ได้รับการสนับสนุนโดย **Prince Claus Fund** ประเทศเนเธอร์แลนด์

เรื่องการดำเนินงานเครือข่ายที่สนับสนุนให้เกิดผลกระทบในทางบวกด้านศิลปะร่วมสมัยให้กับประเทศอินโดนีเซียแต่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐจึงทำให้เครือข่ายนี้มีความน่าสนใจ ซึ่งโมเดลเครือข่ายของ **Cemiti** นั้นมีองค์ประกอบสำคัญคือ คนทำงานซึ่งเป็นคนก่อตั้งที่มีความมุ่งมั่นและทำด้วยใจรัก แต่องค์ประกอบแบบนี้คงจะหาได้ไม่ถนัดนักในหลักการบริหารองค์กรปัจจุบันที่จะทำให้คนรุ่นใหม่มีความคิดและความรู้สึกเช่นนี้เพื่อการทำงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยมีจำนวนเงินเป็นเป้าหมาย เพราะด้วยระบบทุนนิยมและการบริหารงานยุคใหม่ย่อมคำนึงเรื่องผลกำไรองค์กร ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดการทำงานของ **Mella** มีผลต่อการเกิดขึ้นของเครือข่ายในประเทศไทย โดยเฉพาะเครือข่ายพื้นที่ทางศิลปะที่เกิดขึ้นใหม่ๆในเชียงใหม่ โดยมีศิลปินเป็นผู้ดำเนินงานให้กับเครือข่ายแต่ละแห่งล้วนมีโมเดลมาจากการทำงานของ **Mella** ซึ่งเป็นผลมาจากการทำงานอย่างจริงจังและยาวนาน จนผลงานเป็นที่ประจักษ์ชัดในด้านการขับเคลื่อนวงการศิลปะร่วมสมัยในอินโดนีเซีย

นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์บุคคล นิสิต อาจารย์ ศิลปิน ซึ่งเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของเครือข่าย ในประเด็นของการเห็นความสำคัญของเครือข่ายศิลปะ เครือข่ายการวิจารณ์ ที่ควรจะเป็นในสังคมไทยว่าเป็นอย่างไร ซึ่งความเห็นที่ได้จากข้อสรุปเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือเรื่อง เครือข่ายของกลุ่มแต่ละกลุ่มในประเทศไทยยังคงเป็นเครือข่ายในกรอบของสถาบันการศึกษาเป็นหลัก สถาบันการศึกษานี้มาจากรั้วสถาบันของเครือข่ายหรือคนก่อตั้งเครือข่ายแต่ละประเภทเช่น จากมหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น ถึงแม้ว่ากลุ่มคนเหล่านั้นจะจบการศึกษาจากรั้วสถาบันแต่ละแห่งไปแล้ว แต่ก็ยังคงเกาะกลุ่มเหนียวแน่นต่อสถาบันแม่ แต่ในเรื่องของการวิจารณ์ก็ยังคงเป็นเรื่องของ मुखปาฐะ ไม่ได้นำมาถกเถียงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แต่อย่างใด ซึ่งยังคงเป็นจุดด้อยของการทำเครือข่ายรายบุคคล กับเครือข่ายของสถาบันการศึกษา

ดังนั้นแสงสว่างของโมเดลเครือข่ายการวิจารณ์ในสังคมไทย ผู้วิจัยมองเห็นความเป็นไปได้ในเรื่องของการเรียนรู้ การทำเครือข่ายศิลปะ เครือข่ายการวิจารณ์ ต้องมาจากองค์กรอิสระ หรือองค์กรเอกชนเป็นหลัก ซึ่งมีข้อพิสูจนชัดเจนในเวลาที่ผ่านมาแล้วว่า องค์กรสถาบันของรัฐ หรือหน่วยงานรัฐก็ไม่ได้ทำให้เกิดการเรียนรู้ การวิจารณ์ หรือเป็นพื้นที่ทางศิลปะอย่างเสรีภาพอย่างแท้จริง เพราะในความเป็นจริงแล้ว องค์กรเหล่านั้นล้วนเต็มไปด้วยระดับชั้นเชื่อมโยงของความสัมพันธ์บุคคลในรั้วมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานรัฐจนไม่สามารถถึงให้

แยกออกจากกันได้ ซึ่งหากในความหมายของเครือข่ายก็คงสามารถตอบได้ว่า นี่คือเครือข่ายที่เข้มแข็ง แต่หากจะหาคำตอบของเครือข่ายทางการวิจารณ์และในห้วงค์ความรู้ทางการวิจารณ์ อาจจะไม่ได้อำนาจที่แน่ชัดนักในเครือข่ายที่มีอยู่ กล่าวโดยสรุปว่าโมเดลของเครือข่ายการวิจารณ์ควรมีองค์ประกอบดังนี้

โมเดลของเครือข่ายการวิจารณ์สาขาทัศนศิลป์

1. ตัวบุคคล หมายถึง บุคคลที่ได้ทำหน้าที่ดำเนินงานเพื่อให้เกิดผลกิจกรรมทางการเชื่อมโยงเครือข่ายไปยังสังคม ต้องเป็นบุคคลที่มีความมุ่งมั่น มีเป้าหมายและจินตนาการภาพของเครือข่ายที่จะเกิดขึ้น แต่ไม่ได้หมายถึงว่าจะต้องมีบุคคลจำนวนมากในเครือข่ายนั้นๆแล้วจะทำให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วง เพราะว่าบุคคลในเครือข่ายหนึ่งๆนั้น มีจำนวนเพียงไม่เกิน 5 คนเท่านั้นที่มีส่วนขับเคลื่อนทำงาน

2. เครื่องมือการสร้างเครือข่ายด้วยสังคมออนไลน์ เป็นเครื่องมืออันทรงพลังทำให้สามารถเชื่อมโยงและสร้างเครือข่ายใหม่เข้ามาได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตามต้องอาศัยบุคคลผู้ดำเนินงานได้เข้ามามีส่วนทำให้เครือข่ายที่ได้สร้างไว้แล้ว ได้มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องและน่าสนใจด้วยศาสตร์ทางสาขาทัศนศิลป์ ในด้านการสร้างข้อมูล ภาพ เสียงให้มีความน่าสนใจ

3. การบริหารเครือข่าย เป็นการสำรวจเฝ้าสังเกตพฤติกรรมของคนในสังคมที่จะมาร่วมกิจกรรมสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้น หรือพฤติกรรมการรับข้อมูลข่าวสาร กับการตอบสนองข้อมูลทั้งในโลกสังคมออนไลน์กับพฤติกรรมจริง เพื่อสามารถดำเนินกิจกรรมในแต่ละครั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่าย เป็นการย้ำข้อมูลให้กับผู้ชม รวมทั้งการให้ข้อมูลกิจกรรมของเครือข่ายในช่วงต่อไป หรือสิ่งที่จะทำต่อไปที่เป็นประโยชน์ของเครือข่ายใหม่ หรือสิ่งที่คนในเครือข่ายจะได้อะไรจากการเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้ง ซึ่งต้องตรงใจและตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

5. ข้อมูลเครือข่าย เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เครือข่ายที่มีอยู่ได้ติดตามความต่อเนื่องของการสร้างเครือข่าย เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลง ถ่ายเทของคนที่ทำให้ความสนใจในประเด็นการวิจารณ์ในทุกๆปี เช่น การเปลี่ยนแปลงสถานะจากนักศึกษาไปเป็นศิลปิน ครู อาจารย์ แต่เครือข่ายต้องรักษาความสัมพันธ์กลุ่มคนเหล่านั้นไว้ เพื่อเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้เกิดเครือข่ายใหม่ๆ เกิดขึ้น

6. แหล่งทุนสนับสนุนและเครือข่ายอื่นๆ ประเด็นนี้เป็นเรื่องสำคัญในการทำให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่าย ทั้งนี้ย่อมมาจากความสามารถของตัวบุคคลเจ้าของเครือข่ายที่จะต้องสร้างช่องทางแสวงหาแหล่งทุนสนับสนุนทั้งจากภาครัฐ เอกชน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ภาพแผนภูมิโมเดลเครื่องขายสาขาทัศนศิลป์

2. ปัจจัยการเกิดและการดำรงอยู่ของเครื่องขาย

จากการสำรวจเครื่องขายสาขาทัศนศิลป์ ตั้งแต่โครงการที่ 5 ระยะที่ 1 เป็นการสำรวจเครื่องขายในพื้นที่โลกเสมือนกับเครื่องขายในโลกจริง ด้วยการพิจารณาจากที่ตั้งและการดำเนินกิจกรรมทางศิลปะสาขาทัศนศิลป์ รวมทั้งการส่งเสริมกิจกรรมทางด้านการวิจารณ์ องค์ความรู้ในด้านการวิจารณ์สาขาทัศนศิลป์ ทำให้เห็นภาพของหมุดหมายเครื่องขายในพื้นที่ของประเทศไทย เป็นเส้นโยงใย ที่ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อวงการศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย เครื่องขายเหล่านั้นเหมือนแสงไฟแห่งความรู้ การวิจารณ์ ส่องแสงสว่างกระพริบระยิบระยับ ซึ่งบางแห่งส่องแสงสว่างโชติช่วงทำให้ผู้คนในแวดวงต่างเพ่งมองไปยังแหล่งกำเนิดแสงนั้น ในขณะที่เครื่องขายเล็กๆก็ทำหน้าที่เกื้อหนุน ช่วยให้เกิดการประดับประดาวงการวิจารณ์อยู่บ้าง เครื่องขายเหล่านั้นเกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัยแตกต่างกัน เช่น เกิดจากวัฒนธรรม (by culture) จากการมีเป้าประสงค์ร่วมกัน (by design) หรือเกิดขึ้นเฉพาะการณ์ (by crisis) ซึ่งพื้นที่ในโลกเสมือนเป็นพื้นที่ที่ได้เห็นการเคลื่อนไหวทางด้านการกิจกรรมทางศิลปะ กิจกรรมการวิจารณ์ และเห็นความคิดของกลุ่มคนในเครื่องขายในด้านการแสดงความคิดเห็น การวิจารณ์ การโต้ตอบในด้านเชิงวิชาการและด้านอารมณ์ ความรู้สึกต่อประเด็นทางศิลปะที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้ง

การเกิดขึ้นของเครื่องขายที่ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่า เป็นการเกิดขึ้นจากเป้าประสงค์ร่วมกัน (by design) โดยส่วนใหญ่ เช่น หอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน Chiang Mai Art Conversation Tentacles Art Space และ Cemiti Art House เป็นต้นเป็นการเกิดขึ้นจากบุคคลเพียงไม่กี่คนที่มีความแนวคิด จุดมุ่งหมายเดียวกันและ

มองเห็นช่องว่างของความรู้ในสังคมไทยเกี่ยวกับเรื่องของศิลปะร่วมสมัย ประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ขาดหายไป รวมทั้งการให้ความสำคัญต่อการทำพื้นที่ทางศิลปะที่มีเสรีภาพทางความคิดค่อนข้างมากและต้องการทำให้องค์ความรู้เหล่านี้เติมส่วนที่หายไปให้สมบูรณ์มากขึ้นและต่อเนื่อง ซึ่งหากจะนับลำดับการเกิดก่อนหรือเกิดหลัง ย่อมทำให้เห็นภาพของแบบแผนวิธีการทำเครือข่ายหรือโมเดลเครือข่ายซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อที่ผ่านมา ดังนั้นเครือข่ายหอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน ย่อมเป็นต้นแบบของการเรียนรู้ให้กับเครือข่ายที่ตามมาทีหลัง อย่าง **Chiang Mai Art Conversation (CAC) หรือ Tentacles**

แต่ข้อแตกต่างระหว่างทั้งสามเครือข่ายที่ผู้วิจัยให้ความสนใจในการวิจัยครั้งนี้ มาจากประเด็นสำคัญ ของการทำงานเครือข่ายคือ เรื่องทุนสนับสนุนการทำงาน ซึ่งเป็นที่ทราบแน่ชัดแล้วว่า หอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สันไม่มีปัญหาเรื่องเงินทุน ในขณะที่อีกสองเครือข่ายจำเป็นต้องทำงานด้วยการใช้กลยุทธ์ให้ได้มาซึ่งทุนเพื่อนำมาหล่อเลี้ยงองค์กรให้สามารถคงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจในประเทศไทยในช่วงตลอดเกือบ 10 ปีที่ผ่านมา อันเนื่องมาจากความไม่มั่นคงทางการเมืองในประเทศ การประท้วง และการทำรัฐประหารโดยมีทหารปกครองประเทศจึงทำให้เหมือนกับการก้าวหน้าที่ ถอยหลังที่ ทำให้คนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานศิลปะย่อมสะดุดติดขัดเป็นระยะ เครือข่ายทั้ง **CAC** กับ **Tentacles** จึงใช้การทำงานระบบขอความร่วมมือกับเครือข่ายที่ตนเองมีอยู่ ทั้งที่เป็นบุคคล องค์กร อาจารย์ ศิลปิน นักศึกษา หรือองค์กรเอกชนต่างๆ ได้เข้ามาร่วมกันทำงานให้เกิดผลงานต่อวงการศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย แม้กระทั่งการทำงานร่วมกับเครือข่ายนอกประเทศก็เป็นอีกกลยุทธ์หนึ่งที่น่ามาใช้ในการดำเนินงานและสร้างจุดเด่นให้กับสองเครือข่ายนี้

อย่างไรก็ตามเครือข่ายบุคคลมีส่วนสำคัญของโครงสร้างในวงการศิลปะร่วมสมัยที่จะส่งผลต่อการสร้างองค์ความรู้ในด้านการวิจารณ์ศิลปะ คนหนึ่งคนในสถานะที่แตกต่างกันล้วนมีเครือข่ายของตนเองที่สามารถเชื่อมโยงร้อยต่อกับเครือข่ายใหญ่ได้เช่นกัน ทั้งนี้ศิลปิน นักศึกษา อาจารย์ ศิลปิน ซึ่งผลการวิจัยโครงการที่ผ่านได้ข้อสรุปชัดเจนแล้วว่า เครือข่ายสาขาทัศนศิลป์มีสถานะทับซ้อนกันจนแยกไม่ออก เครือข่ายประเภทกลุ่มบุคคลในขณะเดียวกันก็เป็นทั้งผู้ชมงานไปด้วยเช่นกัน มีการไปดูงานนิทรรศการศิลปะในสถานที่ต่างๆ การเข้าร่วมกิจกรรมการเสวนาเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมในประเด็นที่ตนเองสนใจ หรือเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนิทรรศการที่ตนเองไปดู ซึ่งปัจจุบันนิทรรศการศิลปะที่จัดแสดงส่วนใหญ่มักจะมีช่วงเวลาของการเสวนาโดยศิลปินผู้แสดงงานร่วมกับภัณฑารักษ์ได้เปิดเวลาให้ผู้ชมที่มาจากสถานะแตกต่างกันทั้งที่เป็นศิลปิน อาจารย์ นักศึกษา ผู้ชมทั่วไปได้เข้าร่วมฟัง หรือให้ออกสาซักถามถึงเนื้อหา ประเด็นในนิทรรศการนั้นๆ

นอกจากนั้นการเกิดขึ้นของเครือข่ายข้ามศาสตร์สาขาทัศนศิลป์ เป็นอีกประเด็นที่มีความน่าสนใจ เนื่องจากเครือข่ายบุคคลในสาขาทัศนศิลป์ที่ผู้วิจัยค้นพบหลายคนมีความเกี่ยวข้องกับคนที่มาจากสาขาอื่นๆ เช่น สาขารัฐศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ สาขาปรัชญา และเป็นเครือข่ายที่ให้ความสำคัญกับการเปิดพรมแดนความรู้ข้ามศาสตร์ระหว่างสาขาทัศนศิลป์กับสาขาอื่น ทำให้ผลที่เกิดขึ้นต่อการสร้างองค์ความรู้ให้กับสาขาทัศนศิลป์นั้นเป็นความรู้ที่มีมิติหลากหลาย เกิดการกระตุ้นความสนใจให้กับคนในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน

สาขาทัศนศิลป์ หรือแม้กระทั่งคนในสังคมสาขาอื่นๆที่มองเห็นคุณค่าของตัวผลงานศิลปะจากการสร้างสรรค์ของบรรดาศิลปินกับการสะท้อนให้เห็นถึงความคิดที่ต้องการสร้างสรรค์งานศิลปะกับการสื่อสารประเด็นต่างๆจากการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ในสังคมแต่ละยุคสมัย

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยการเกิดขึ้นของเครือข่ายในช่วงการวิจัย 18 เดือน ผู้วิจัยพบว่าปัจจัยการเกิดเครือข่ายโดยส่วนใหญ่เป็นการเกิดขึ้นในลักษณะมีเป้าประสงค์ร่วมกัน (by design) และการเกิดขึ้นเฉพาะการณ์ (by crisis) การเกิดขึ้นของเครือข่ายทั้งสองลักษณะมีความสอดคล้องกันจนอาจจะเป็นปัจจัยของการเกิดเครือข่ายด้วยเหตุปัจจัยทั้งสองพร้อมกัน เพราะจากการได้เก็บข้อมูลของผู้วิจัยกับกลุ่มเครือข่ายต่างๆนั้น ทุกเครือข่ายล้วนเกิดจากการริเริ่มของคน 2 คนหรือมากกว่านั้นและมองเห็นประเด็นปัญหาสอดคล้องกันในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง หลังจากนั้นจึงเริ่มต้นก่อร่างโครงสร้างเครือข่ายขึ้นตามอัตลักษณ์ของตนเองในหัวข้อ หรือประเด็นนั้นๆ และมีเป้าประสงค์ชัดเจนของกลุ่มเครือข่าย ทำให้สมาชิกของเครือข่ายมีความเข้าใจร่วมกัน และทำให้คนนอกเครือข่ายได้มองเห็นว่าเป้าหมายของเครือข่ายนั้นๆ น่าสนใจหรือไม่ และมีคุณค่าเพียงพอต่อการตัดสินใจเข้าร่วมรับรู้ เข้าร่วมกิจกรรม แลกเปลี่ยนแนวคิด กับเครือข่ายที่เขาจะต้องเสียเวลาเพื่อเข้ามารับรู้กิจกรรมของเครือข่ายที่เขาได้สมัครร่วมกิจกรรมต่างๆ และเขาจะได้อะไรจากเครือข่ายแต่ละเครือข่ายซึ่งปัจจุบันมีเครือข่ายในโลกเสมือนจริงอยู่มากมาย ดังนั้นผู้ก่อตั้งเครือข่ายย่อมมองเห็นปัญหาการเข้าหรือออกของสมาชิกที่เปลี่ยนแปลงในลักษณะของการเพิ่มหรือหายไปค่อนข้างจะรวดเร็วและไม่แน่นอน

กรณีการเกิดขึ้นของเครือข่ายแบบเฉพาะการณ์ในช่วงการวิจัยที่ทำให้เกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์ในเครือข่ายของสาขาทัศนศิลป์ คงจะไม่มีเรื่องใดที่เกิดข้อถกเถียงกันเท่ากรณีของ สุธี คุณาวิชานนท์ ผู้ซึ่งเป็นอาจารย์ในคณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และศิลปิน ที่ได้รับการเลือกผลงานไปร่วมแสดงงานที่พิพิธภัณฑสถานศิลปะกวางจู ประเทศเกาหลีใต้ ในนิทรรศการชุด The Truth to Turn It Over ในเทศกาลประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และสันติภาพ เพื่อรำลึกเหตุการณ์ 18 พฤษภาคม ค.ศ.1980 ระหว่างวันที่ 10 พฤษภาคม ถึง 15 สิงหาคม 2559 เหตุการณ์นี้ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของศิลปิน นักวิชาการด้านวัฒนธรรม นักเขียนและอาจารย์มหาวิทยาลัย ที่มีความกังวลเกี่ยวกับแนวทางศิลปะของ สุธี กับจุดยืนด้านทางการเมือง และจิตวิญญาณการต่อสู้ของชาวกวางจู โดยใช้ชื่อกลุ่มว่า กวป. หรือ นักกิจกรรมวัฒนธรรมเพื่อประชาธิปไตย จำนวน 118 ราย (ณ วันที่ 17 พ.ค. 2559) แสดงให้เห็นว่าการรวมกลุ่มของเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากกรณีเฉพาะการณ์ สามารถทำให้คนที่มีความคิดเดียวกันได้รวมตัวกันเพื่อแสดงทรรศนะต่อกรณีนั้นๆ ซึ่งแน่นอนว่า สุธี ผู้ซึ่งตกเป็นประเด็นข้อวิพากษ์ก็ย่อมจะมีเครือข่ายของตัวเองที่เป็นฝ่ายสนับสนุนเช่นกันในการออกมาโต้แย้งกับเครือข่ายของ กวป. อย่างไรก็ตามประเด็นความคิดเห็นแตกต่างกันในกรณีนี้ย่อมจะเป็นสิทธิ์ของทั้งสองฝ่ายในการให้ข้อมูลและคงไม่มีข้อสรุปว่าจะต้องเป็นความผิดของศิลปิน เนื่องจากกลุ่ม กวป.ตั้งคำถามไปยังภัณฑารักษ์ที่เกาหลี ซึ่งไม่ได้มุ่งเป้าไปที่ศิลปินเพียงเท่านั้น

จากกรณีนี้เองผู้วิจัยเห็นการเกิดขึ้นของเครือข่ายในลักษณะเฉพาะการณ์ซึ่งมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากการเกิดขึ้นของเครือข่ายลักษณะอื่นๆ กล่าวคือ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจะมีเครือข่ายคู่ตรงข้าม หรือหากกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เครือข่ายที่มีความคิดเห็นด้วยกับเครือข่ายที่ไม่เห็นด้วยกับกรณีนั้นๆ จึงทำให้เครือข่ายใน

ลักษณะนี้เป็นเครือข่ายที่สร้างข้อวิจารณ์เด่นชัดที่สุด ทั้งนี้การแสดงทัศนคติต่อประเด็นเฉพาะการนั้น ทั้งสองฝ่ายย่อมมีเครื่องมือสนับสนุนในการแสดงออกทางความคิดเริ่มตั้งแต่มีขบวนการจรรยาบรรณที่ก่อให้เกิดลายลักษณ์ให้ปรากฏ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันการแสดงออกทางความคิดของบุคคลด้วยลายลักษณ์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ตยิ่งทำให้เกิดการวิพากษ์เผยแพร่กระจายผ่านเครือข่ายบุคคลอย่างรวดเร็วกว่าที่เคยมีมาก่อนในอดีต รวมทั้งเกิดข้อโต้แย้งจากเครือข่ายคู่ตรงข้ามได้รวดเร็วเช่นกัน เครือข่ายในลักษณะเฉพาะการจึงมีคุณลักษณะที่เกิดขึ้นเร็วและบางครั้งก็สลายหายไปเร็วด้วยเช่นกันถ้าหากประเด็นข้อถกเถียงที่กำลังโต้แย้งกันอยู่นั้นได้ข้อสรุป หรือเกิดประเด็นใหม่ๆ ขึ้นมาเบี่ยงเบนความสนใจต่อเครือข่ายนั้นๆ

การเกิดขึ้นของเครือข่ายในลักษณะเฉพาะกาล (by crisis) ที่สำคัญอีกเหตุการณ์หนึ่ง ของประเทศไทย คือรวมตัวกันของกลุ่มศิลปินที่อยู่ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ภายหลังจากการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559 สถาบันการศึกษาที่มีการสอนศิลปะ ได้รวมกลุ่มศิษย์เก่า ศิษย์ปัจจุบันและคณาจารย์ให้มาร่วมกันวาดภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ตามลักษณะการแสดงออกทางศิลปะสาขาทัศนศิลป์ของแต่ละคนที่แตกต่างกันไป ดังจะเห็นจากในช่วง 1 สัปดาห์ภายหลังจากเหตุการณ์นั้นได้เกิดงานศิลปกรรมขึ้นอย่างมากมาย ตัวอย่างเช่น คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตเพาะช่าง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นต้น ผู้วิจัยมองปรากฏการณ์นี้ว่าเป็นการรวมกันของคนทำงานศิลปะเพื่อแสดงออกทางด้านความสามารถในการเขียนภาพกระแสหลักในสังคมไทยก็ว่าได้ ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาจากการส่งเสริมพัฒนาศิลปะตั้งแต่ระดับประถมจนถึงมหาวิทยาลัยหรือประชาชนทั่วไปที่เป็นศิลปินมืออาชีพ ก็ย่อมจะเคยสร้างสรรค์ผลงานในแนวการเขียนภาพเทิดพระเกียรติกันมาแล้วทั้งสิ้น แต่สำหรับปรากฏการณ์การรวมตัวครั้งนี้ถึงแม้ว่าในธรรมชาติของการทำงานของศิลปินสาขาทัศนศิลป์จะเป็นการทำงานเฉพาะด้านและเฉพาะตัวบุคคลที่มักจะไม่ค่อยมีการรวมกลุ่มเครือข่ายกันมาก แต่ด้วยความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ของเขาเหล่านั้นจึงทำให้สามารถรวมจิตใจจนเกิดผลงานที่มีคุณค่าได้

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะไม่มีการวิจารณ์งานหรือการทำให้เกิดองค์ความรู้ในเชิงวิชาการในลักษณะของลายลักษณ์ แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการรวมกันของกลุ่มศิลปินสถาบันการศึกษาในประเทศครั้งนี้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางด้านทักษะฝีมือ แนวคิดในการสร้างสรรค์ การรับรู้ด้วยการมองเห็นซึ่งผู้รับนั้นย่อมจะเกิดการเรียนรู้และการวิพากษ์วิจารณ์ไปพร้อมกันด้วยตัวเอง หรืออาจจะเกิดการวิจารณ์ในเชิงมุขปาฐะของแต่ละกลุ่ม แต่ละบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกิดผลงานทางทัศนศิลป์ปรากฏอยู่บนหน้าหนังสือนิตยสารอย่างมากมายที่ไม่เคยมีมาก่อน มีภาพเขียนภาพวาดลายเส้น ภาพวาดสีน้ำ ภาพวาดสีน้ำมัน หรือแม้กระทั่งภาพถ่ายซึ่งผู้วิจัยมองว่าย่อมเกิดการได้เรียนรู้ในมิติของศิลปะหลายๆด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจารณ์เชิงมุขปาฐะ

3. บทบาทของเครือข่ายการวิจารณ์กับการสร้างงานศิลปะ

บทบาทในด้านของการสร้างงานศิลปะนั้นมีความเกี่ยวข้องกัน ราวประหนึ่งว่า เป็นภารกิจหลักหรือ อาจจะเป็นภารกิจรองของการมีเครือข่าย ซึ่งบทบาทนี้อาจจะไม่ใช่ว่าสิ่งที่เห็นรูปธรรมโดยตรงไปตรงมา แต่เป็นส่วนส่งเสริมและสนับสนุนให้ศิลปินได้สร้างงานศิลปะให้เกิดขึ้นได้ เพราะตัวเครือข่ายได้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สำหรับศิลปินเพื่อนำผลงานมาเผยแพร่ต่อสาธารณชน หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเครือข่ายทำหน้าที่เป็นเสมือนแม่ยกให้กับศิลปินก็ว่าได้ ซึ่งแน่นอนว่าการสนับสนุนการสร้างงานศิลปะให้กับศิลปินนั้น ย่อมมาจากศิลปินที่สร้างงานในแนวทางสอดคล้องกับเครือข่ายนั้น ตัวอย่างเช่นเครือข่ายของหอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน ได้สนับสนุนให้ศิลปินใช้เป็นพื้นที่แสดงผลงานศิลปะ ที่สอดคล้องกับแนวทางของหอศิลป์ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นศิลปินแนวก้าวหน้า มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องของภูมิภาคนิยม รวมทั้งศิลปินในแถบเอเชีย อีกทั้งยังสนับสนุนการสร้างแผนที่ศิลปะ กับเครือข่ายของ CAC จึงเป็นเสมือน ตัวเชื่อมระหว่างหอศิลป์และสังคมของเชียงใหม่ ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในวงการศิลปะร่วมสมัยได้มากขึ้น

ประเด็นสำคัญของเครือข่ายกับการสร้างงานศิลปะ ที่มักจะถูกมองข้ามหรือมีอาจจะเป็นที่กล่าวถึงในพื้นที่สาธารณะก็คือ เรื่องความสำคัญของภัณฑารักษ์ หรือคนจัดการในเครือข่าวนั้นหรืออาจจะกล่าวได้อีกนัยยะหนึ่งคือ อำนาจในการให้พื้นที่ต่อศิลปินในการสร้างงานศิลปะ ด้วยการตัดสินใจของคนจัดการในแต่ละเครือข่ายย่อมส่งผลต่อการหยิบยกผลงานของศิลปินแต่ละคนได้มีพื้นที่ปรากฏรูปผลงานของตน หรือแม้กระทั่งการสนับสนุนให้ศิลปินมีช่องทางการเผยแพร่ต่อสื่อในช่องทางต่างๆ

ในประเด็นสำคัญเรื่องเครือข่ายกับภัณฑารักษ์ที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปิน และเกิดข้อวิพากษ์กันมากที่สุดในช่วงการวิจัยคือ กรณีของ สุธี คุณาวิชานนท์ ซึ่งการสนับสนุนการสร้างงานศิลปะในกรณีนี้นำมาซึ่งข้อคำถามของคนในแวดวงศิลปะประเทศไทยไปยังภัณฑารักษ์ของประเทศเกาหลีใต้ที่ได้เลือกศิลปินไปร่วมแสดงผลงาน (ผู้วิจัยได้เสนอประเด็นเดียวกันนี้ในการเกิดขึ้นของเครือข่าย) ดังนั้นในหัวข้อนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า ภัณฑารักษ์ในสังคมศิลปะร่วมสมัยในปัจจุบันมีอิทธิพลอย่างมากด้านการชี้เป้าหมาย นำเสนอคัดเลือกศิลปินในเครือข่ายที่ตนเองมองเห็นว่ามีผลงานที่มีคุณภาพ และ/หรือมีความน่าสนใจที่จะขยายความเป็นศิลปิน ประเด็นนี้มีนัยยะที่เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนในเรื่องเครือข่าย และแนวทางการสนับสนุนศิลปิน

กระแสวงการศิลปะในประเทศไทยในกระแสหลักมาจากเครือข่ายของสถาบันอันเข้มแข็งภายในกรอบรั้วของมหาวิทยาลัยศิลปากร ประกอบด้วยศิลปินที่มีบทบาททับซ้อนกับภัณฑารักษ์ นักวิชาการ หรือนักวิจารณ์ รวมไปถึงเครือข่ายศิษย์เก่าที่กระจายตัวอยู่ในแวดวงสื่อสิ่งพิมพ์ด้านศิลปะร่วมสมัยที่มีไม่มากนักซึ่งในขณะนี้หากมองหาสิ่งพิมพ์บนแผงหนังสือก็คงจะต้องเห็นหัวนิตยสาร “ไฟน์อาร์ต” ปรากฏอยู่ในขณะที่นิตยสารในประเทศไทยหลายฉบับต่างทยอยปิดตัวลง ซึ่งนิตยสารไฟน์อาร์ตมีส่วนสำคัญในด้านการสนับสนุนให้วงการศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย แต่แฝงไว้ด้วยเครือข่ายของศิลปะกระแสหลักในประเทศคือ ศิลปินไทยที่มีแนวคิดไม่ซับซ้อน หรือเนื้อหายากมากนัก เช่นไม่เกี่ยวกับการเมือง สังคม เป็นต้น ผู้วิจัยสังเกตเห็นได้ว่าเครือข่ายของนิตยสารไฟน์อาร์ตได้ผูกโยงกับเครือข่ายของแกลลอรี่หลักๆ อยู่เช่น หอศิลป์ศุภโชค ดิ อาร์ตเซน

เตอร์ กรุงเทพฯ หรือ หอศิลป์ร่วมสมัยอาร์เดล ในขณะที่ เครือข่ายที่ผู้วิจัยติดตามดูความเคลื่อนไหวมาโดยตลอดเช่น หอศิลป์บ้านจิม ทอปัสสัน หรือ **Tentacles** มีการนำเสนอเนื้อหาทางศิลปะที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เป็นการสนับสนุนศิลปินในแนวทางหัวก้าวหน้า การนำเสนอประเด็นทางสังคม มนุษย์ ประวัติศาสตร์ การเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปินที่ผ่านการศึกษามาจากมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ

บทบาทการวิจารณ์ของนิตยสารฟอนอาร์ตมีส่วนสำคัญถึงแม้ว่าจะไม่ใช่การวิจารณ์ที่กระตุ้นให้เกิดข้อโต้แย้งต่อผลงานของศิลปินให้คนในสังคมได้เกิดคำถามเพื่อแสวงหาคำตอบความรู้ใดๆ แต่ก็มีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อการสร้างสรรค์ของศิลปินแต่ละคนซึ่งนิตยสารมีส่วนสนับสนุนในทางอ้อมจากบทเขียนอธิบายนิทรรศการในแต่ละครั้ง ทำให้เกิดการติดตามผลงาน รวมทั้งการตามไปดูผลงานจริงซึ่งเป็นผลดีให้วงจรของการสร้างสรรค์งานศิลปะสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ ซึ่งแน่นอนว่าเนื้อหาของวิจารณ์นั้นจะไม่เขียนในทางลบ อย่างไรก็ตามช่องทางสื่อสารของนิตยสารนี้ไม่ได้มีเพียงช่องทางเดียวแต่มีช่องทางการสื่อสารกับคนในสังคมด้วยการสร้างเนื้อหาภาพเคลื่อนไหว มีการสัมภาษณ์ศิลปิน ผ่าน **You Tube** หรือ **Facebook** ซึ่งเป็นช่องทางที่สะดวกรวดเร็วจึงทำให้นิตยสารนี้สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้รับได้ตรงกับความต้องการมากที่สุด

4. บทบาทของเครือข่ายการวิจารณ์กับการเสพรับงานศิลปะ

กระบวนการทำงานศิลปะมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่สองสิ่งคือ ผู้สร้างสรรค์ผลงาน กับ ผู้รับผลงาน ทั้งสององค์ประกอบมีความเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก แต่มีคำถามอยู่ว่าทั้งสองสถานะนี้จะเกิดทับซ้อนกันได้หรือไม่ ทั้งสองสถานะนี้ในบางเวลาและสถานที่อาจเกิดการสลับบทบาทกันระหว่างผู้สร้างสรรค์กับผู้รับ ตัวศิลปินผู้สร้างย่อมทราบดีว่าตนเองนั้นเป็นทั้งผู้รับและผู้สร้างในเวลาเดียวกันซึ่งต่างจากผู้รับที่มาจากผู้ชมงานเพียงอย่างเดียว แต่อย่างไรก็ตามในความหมายของการวิจารณ์ ผู้รับมีอาจจะเป็นผู้รับแต่ฝ่ายเดียวแต่สามารถทำหน้าที่วิจารณ์ศิลปะไปด้วยกัน

เครือข่ายการวิจารณ์ที่ทำหน้าที่ทั้งผู้รับและการเป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างผู้สร้างกับผู้รับ บทบาทหน้าที่นี้เป็นเสมือนพันธกิจหลักของเครือข่ายแต่ละเครือข่าย เนื่องจากปัญหาของวงการศิลปะในประเทศไทย ผู้วิจัยมองเห็นว่า เครือข่ายศิลปะเป็นส่วนประกอบที่เล็กมากในสังคมหากเปรียบเทียบกับเครือข่ายในด้านอื่นๆ ดังนั้นกลุ่มคนที่อยู่ในเครือข่ายต่างๆก็มีจำนวนไม่มาก อีกทั้งยังเป็นเครือข่ายที่ยึดโยงกับสถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยซึ่งเป็นครูบาอาจารย์ในสถาบันใดสถาบันหนึ่ง จึงทำให้การก้าวข้ามเครือข่าย หรือการรับรู้ข่าวสาร การส่งต่อข้อมูลอยู่ในแวดวงที่จำกัด สิ่งนี้เองที่ผู้ดำเนินการเครือข่ายศิลปะหรือการวิจารณ์จะต้องตั้งคำถามว่าจะทำอย่างไรให้การส่งต่อข้อมูล และการเชื่อมโยงเครือข่ายไม่ให้อยู่แต่กรอบขอบเขตเดิม และต้องสร้างเครือข่ายใหม่หรือการเชื่อมโยงเครือข่ายใหม่ให้เกิดขึ้นมิฉะนั้นแล้ว การทำงานก็คงไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด หากสิ่งที่กำลังทำอยู่นั้นจะมีผู้รับหน้าเดิม

ในปัจจุบันด้วยเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตทำให้การทำงานด้านเครือข่ายมีความคล่องตัวมากกว่ายุคสมัยที่ผ่านมา เครื่องมือเพื่อการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสาร การเปิดรับสมาชิกใหม่ๆทำได้ง่ายดายอย่างไม่เคยมีมา

ก่อน การใช้ Facebook เป็นสื่อ สามารถแสดงผลทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง การนัดหมาย การรวมกลุ่ม การวิจารณ์ในประเด็นที่ถุกตั้งขึ้น ดังนั้นทุกเครือข่ายที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจึงใช้ Facebook เป็นฐานสำคัญเพื่อการสื่อสาร แต่อย่างไรก็ตามฐานข้อมูลสำคัญของเครือข่ายแต่ละเครือข่าย ยังคงให้ความสำคัญต่อการสร้างเว็บไซต์ของตนเอง ซึ่งสามารถทำให้เกิดผู้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เครือข่ายแต่ละแห่งได้นำเสนอหรือปรับเปลี่ยนไปให้ทันเหตุการณ์ หรือแม้กระทั่งบางเครือข่ายยังได้อนุญาตให้ผู้รับ ได้เป็นผู้สร้างเนื้อหาทางศิลปะ โดยใช้เว็บไซต์ของเครือข่ายนั้นเป็นฐานข้อมูล เช่น กรณีของ เครือข่าย Chiang Mai Art Conversation ดังนั้นหากเครือข่ายสามารถดำเนินการจัดการระบบรักษาเครือข่ายด้วยการใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ผลก็จะทำให้เครือข่ายยังคงติดตาม ทัศนคติต่อเครือข่ายรวมทั้งการกระจาย ขยายเครือข่าย ไปสู่วงกว้างมากขึ้น ก็ย่อมจะไม่ใช่เรื่องยาก อย่างไรก็ตามปัจจัยที่อาจจะทำให้เครือข่ายไม่สามารถคงอยู่ได้อย่างยาวนาน ก็ยังคงเป็นความกังวลต่อคนในแวดวงเช่นกัน เพราะด้วยการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยีอย่างรวดเร็วทำให้เกิดเครือข่ายใหม่ได้ตลอดเวลา ในขณะที่เดียวก็มีการหยุดดำเนินการเครือข่ายได้ตลอดเวลาเช่นกัน

5. การแปรรูปจากเครือข่ายที่มีนัยของการสร้างสถาบัน

ประเด็นการเกิดขึ้นขององค์กรใหม่จากการรวมตัวของเครือข่าย พบว่า เครือข่ายที่ผู้วิจัยให้ความสนใจต่อเนื่องคือ Chiang Mai Art Conversation (CAC) ได้ดำเนินงานเครือข่ายมาในระยะ 3 ปีซึ่งได้ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างผู้รับผลงานศิลปะ และผู้สร้างสรรค์งานศิลปะ อีกทั้งเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคมด้านศิลปะร่วมสมัย ซึ่งมีเครือข่ายที่มองเห็นศักยภาพของกลุ่มคนที่ทำงานด้านนี้ อย่างจริงจัง จึงได้มีโครงการให้การสนับสนุนก่อให้เกิดองค์กรใหม่คือ Asian Culture Station (ACS) ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันกับ The Japan Foundation Asia Center มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมความคิดเห็นของคนในสังคม สร้างความสัมพันธ์อันยั่งยืนและเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับประเทศในเอเชีย รวมทั้งประเทศญี่ปุ่น โดยมุ่งเน้นด้านศิลปะและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ACS ได้เปิดพื้นที่ทำงานร่วมกัน สร้างกิจกรรมทั้งในและนอกสถานที่เพื่อให้คนได้ชมงานศิลปะและการเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ที่ได้รับรวบรวมเอาไว้

เหตุการณ์หลัง 13 ตุลาคม 2559 มหาวิทยาลัยที่มีการเรียนการสอนทางศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มหาวิทยาลัยศิลปากรได้มีการรวมตัวของศิษย์เก่า โดยสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยศิลปากรทำโครงการให้ศิลปินได้ร่วมกันวาดภาพในหลวงรัชกาลที่ 9 เพื่อเป็นการแสดงความไว้อาลัย หลังจากนั้นไม่กี่วัน มหาวิทยาลัยต่างๆ ก็ได้ร่วมทำกิจกรรมลักษณะเดียวกันในเครือข่ายของมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง ซึ่งนับว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้สาขาทัศนศิลป์มีการสร้างสรรค์ผลงานครั้งยิ่งใหญ่อีกครั้งหนึ่งในช่วงเวลาที่ประเทศไทยพบปัญหาทางการเมือง และความเศร้าโศกในเหตุการณ์นี้ แต่อย่างไรก็ตามการรวมกันของกลุ่มศิลปิน อาจารย์ ศิษย์เก่าและปัจจุบันของแต่ละแห่งนั้นก็ไม่ได้ก่อให้เกิดองค์กร หรือการรวมตัวอย่างเป็นทางการที่ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

ซึ่งในสังคมไทยการรวมเครือข่ายลักษณะเช่นนี้ เป็นการรวมเพื่อการทำกิจกรรมเฉพาะการณ เมื่อโครงการเสร็จสิ้นหลังจากนั้นเครือข่ายต่างๆหรือบุคคลก็กระจายไป ไม่ได้ทำให้เกิดความต่อเนื่องแต่อย่างใด

ในขณะที่การเกิดขึ้นของกลุ่มที่แสดงข้อวิพากษ์ต่อการแสดงงานของ สุธี คุณาวิชานนท์ โดยใช้ชื่อกลุ่มว่า กวป. หรือ นักกิจกรรมวัฒนธรรมเพื่อประชาธิปไตย จำนวน 118 ราย ซึ่งกลุ่มนักวิชาการด้านวัฒนธรรม ศิลปะ ศิลปินที่ร่วมกลุ่มนี้ถึงแม้จะเป็นการรวมกลุ่มแบบเฉพาะการณที่มาจากเหตุการณ์ใด เหตุการณ์หนึ่ง แต่ก็แสดงให้เห็นถึงเครือข่ายที่มองไม่เห็นจากกลุ่มคนหลากหลายต่างสถาบัน ที่มารวมกันโดยมีเป้าประสงค์เดียวกัน ด้วยอุดมการณ์เดียวกันซึ่งในช่วงครึ่งทศวรรษที่ผ่านมา ในสังคมไทยมีการเกิดขึ้นของกลุ่มต่างๆอย่างมากมายที่มาจากความต่างทางความคิดทางการเมือง ในขณะเดียวกัน กลุ่มของศิลปินในกรณีพิพาทนี้ก็มิใช่เครือข่ายสนับสนุนด้วยเช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนระหว่างสองข้างว่าเป็นกลุ่มเครือข่ายใดบ้าง ด้วยบางคนก็กล้าที่จะแสดงออกทางการเลือกข้างว่าตนเองเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ในขณะที่บางคนอาจจะวางตัวเป็นกลางหรืออาจจะไม่เป็กลางแต่ก็ไม่อยากเปิดเผยชื่อตนเองในรายชื่อเหล่านั้น ซึ่งอาจจะเกรงผลกระทบต่อการทำงานหรือความสัมพันธ์ทางด้านเครือข่ายที่มีการทับซ้อนกันในประเทศไทย

อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์ที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทั้งสองเหตุการณ์นี้มีความสำคัญสะท้อนให้เห็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดเครือข่ายที่สามารถนำไปสู่การสร้างสถาบัน คือ การให้ความสำคัญกับบุคคลซึ่งเป็นเครือข่ายประเภทหนึ่ง ผลการศึกษาวิจัยโครงการระยะที่ 1 พิสูจน์ให้เห็นว่าสังคมไทยให้ความสำคัญต่อบุคคลอันเป็นที่เคารพยกย่อง จนเกิดการรวมกลุ่มกันของศิษย์เพื่อแสดงผลงานในวาระสำคัญของครูที่ตนเคารพสำหรับในกรณีการรวมกลุ่มของสถาบันการศึกษา อาจารย์ ศิษย์เก่าและปัจจุบันของมหาวิทยาลัยหลายแห่งถึงแม้ว่าจะไม่ได้เกิดการจัดตั้งสถาบันโดยเฉพาะ แต่การรวบรวมคนร่วมกิจกรรมนั้นย่อมเกิดจากเครือข่ายที่มีอยู่ก่อนหน้านี้นั่นเอง อย่างน้อยก็เป็นเครือข่ายศิษย์เก่าของสถาบันแต่ละแห่งที่ยังคงมีการติดต่อเชื่อมโยงกันอยู่ อีกทั้งวาระสำคัญของงานพระบรมศพของในหลวงรัชกาลที่ 9 ยังไม่เสร็จสิ้น ก็ย่อมจะทำให้การดำเนินเครือข่ายยังคงมีอยู่และย่อมส่งผลต่อการเรียนรู้ในด้านศิลปศึกษาในประเด็นเรื่องพัฒนาการของศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย ซึ่งยังคงเป็นประเด็นถกเถียงกันถึงทิศทางของศิลปะในประเทศไทยกับศิลปะของโลกว่าเราจะไปสู่วรรณสมัยหรือยังคงสร้างสรรค์งานเพื่อชาตินิยม ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับปรากฏการณ์อีกกรณีหนึ่งที่เกิดขึ้นคือ เครือข่ายแบบเฉพาะการณจากนักวิชาการและศิลปินในประเด็นเรื่องของความแตกต่างทางความคิดของกลุ่มทั้งสองในมิติทางศิลปะและการเมือง เครือข่ายที่เกิดขึ้นย่อมแสดงให้เห็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดเครือข่ายนั่นคือ แนวคิดหรืออุดมการณ์ทางศิลปะกับการเมืองซึ่งย่อมนำไปสู่การก่อตั้งเครือข่ายและสถาบันในอนาคตได้ แต่อาจจะใช้เวลาที่เหมาะสมกับเครือข่ายแต่ละเครือข่าย ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่ากลุ่มคนทั้งสองกลุ่มนั้นย่อมยังคงมีการเชื่อมโยงรักษาสัมพันธ์ของเครือข่ายของตน แต่มีการแสดงออกทางความคิดและการวิจารณ์ในรูปแบบอื่นหรือการกระจายกันแสดงออกทางความในพื้นที่และสื่อที่แต่ละคนสามารถทำได้

สรุปผลการศึกษาและการอภิปรายผล

การดำเนินงานวิจัยในประเด็นของเครือข่ายการวิจัยตลอด 18 เดือน ผู้วิจัยได้ประสบการณ์จากการลงภาคสนามเพื่อพบปะกับบุคคลในเครือข่ายสาขาทัศนศิลป์ โดยพิจารณาเลือกเครือข่ายที่มีส่วนสำคัญในด้านการสร้างความรู้การวิจารณ์ การส่งเสริมซึ่งมาจากการประมวลผลการดำเนินเครือข่ายของผู้วิจัยที่ได้ค้นพบในช่วงเริ่มต้นของการวิจัย แต่อย่างไรก็ตามมีเพียงบางเครือข่ายเท่านั้นที่มีผลงานเกี่ยวข้องกับการวิจารณ์อย่างชัดเจน และสามารถนำมาเป็นกรณีตัวอย่างให้เห็นประเด็นการเชื่อมโยงเครือข่ายอื่นๆ

ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่าเครือข่ายการวิจารณ์สาขาทัศนศิลป์ที่มีศักยภาพและสามารถเป็นต้นแบบให้เครือข่ายอื่นๆ ส่งผลต่อการพัฒนาแวดวงศิลปะในประเทศไทยคือ เครือข่ายหอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน ซึ่งมีบทบาทผลงานการสร้างองค์ความรู้ที่ไม่เฉพาะจำกัดแต่ในด้านทัศนศิลป์เท่านั้น แต่ยังทำให้เห็นความสำคัญของการเชื่อมโยงไปยังศาสตร์อื่นๆ เช่น ปรัชญา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ การเมือง เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นเสมือนพี่เลี้ยงให้กับเครือข่ายที่ก่อตั้งตามมาเช่น **Chiang Mai Art Conversation (CAC), Asian Cultural Station (ACS)** จากจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งดำเนินงานมุ่งเน้นการสร้างกิจกรรมเครือข่ายสาขาทัศนศิลป์และส่งเสริมการวิจารณ์ และเครือข่าย **The Tentacles Art Space** กรุงเทพมหานคร ที่ได้ทำงานลักษณะเดียวกับกับเครือข่ายทั้งสอง อีกทั้งยังมีการเชื่อมโยงการดำเนินงานร่วมกันในบางโครงการ

เครือข่ายทั้งสามนี้มีเป้าประสงค์เดียวกันคือ ต้องการสร้างฐานองค์ความรู้ทางด้านสาขาทัศนศิลป์ หรือพอจะกล่าวได้ว่าต้องการเติมช่องว่างในด้านประวัติศาสตร์ศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทยให้มีเนื้อหามากขึ้นแต่ก็ไม่เพียงแต่ในประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับเครือข่ายต่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย ซึ่งหลักหนึ่ประเด็นด้านการวิจารณ์ไปไม่ได้เพราะความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นในสาขาทัศนศิลป์ล้วนมาจากข้อถกเถียงในด้านการวิจารณ์รวมถึงตัวผลงานของศิลปะก็เป็นการแสดงออกในเชิงการวิจารณ์อีกวิธีหนึ่งเช่นกัน ซึ่งเป็นความรู้ที่มาจากเครือข่ายเป้าประสงค์เดียวกัน นอกจากนั้นการดำเนินงานของเครือข่ายที่ส่งเสริมให้เกิดนักวิจารณ์สาขาทัศนศิลป์ ผู้วิจัยพบว่ายังมีคนสนใจในประเด็นเรื่องของการวิจารณ์ศิลปะสาขาทัศนศิลป์ ด้วยเหตุเพราะความรู้ทางการวิจารณ์ในลักษณะของหนังสือในประเทศไทยนั้นมีน้อยมาก จึงทำให้เกิดความสนใจอยากเรียนรู้ในขณะที่นักวิจารณ์สาขาทัศนศิลป์ก็มีน้อยเช่นกัน ซึ่งประเด็นนี้พิสูจน์ได้จากจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมการวิจารณ์โดยผู้วิจัย และกิจกรรมจากการจัดขึ้นของเครือข่ายอื่นๆซึ่งมีผลงานการเขียนบทวิจารณ์

1. ต้องเริ่มจากความสนใจและความปรารถนาอันแรงกล้าของบุคคลผู้ริเริ่มการสร้างเครือข่าย ซึ่งมักจะเกิดขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นความต้องการของตนเองที่อาจจะมาจากพื้นฐานการศึกษาทางด้านศิลปะ เป็นนักปฏิบัติ หรือนักทฤษฎี หรือแม้กระทั่งเป็นคนที่ไม่ได้ศึกษาทางศิลปะมาก่อน แต่มีความสนใจโดยส่วนตัวเป็นพื้นฐาน

2. พันธมิตร หรือกัลยาณมิตรที่มีความคิด และเป้าหมายเดียวกันในการสร้างเครือข่ายทาง ศิลปะ ที่สามารถแสดงความคิดเห็น การทักท้วงและขัดแย้งกันได้

3. แหล่งทุนเพื่อนำมาบริหารจัดการเครือข่าย เป็นเรื่องสำคัญที่เป็นเรื่องที่ต้องมาจากประสบ- การณ์ของผู้ดำเนินการ ทั้งนี้เป็นเรื่องที่ผู้ก่อตั้งมักจะมองเห็นโอกาสและมีเครือข่ายมาก่อนแล้วจึง สามารถสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นได้จริง ตลอดจนความสามารถในการหาแหล่งทุนกับหน่วยงาน หรือ องค์กรภายในประเทศ และต่างประเทศ

4. เครื่องมือการสื่อสารบริหารเครือข่าย ในปัจจุบัน เรื่องนี้เป็นเรื่องที่สามารถใช้เครือข่ายในโลกดิจิทัล หรือสังคมออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น **Fanpage Facebook** ที่เป็นการเข้าถึง ได้ง่ายของคนที่ทำให้ความสนใจในแต่ละเครือข่าย อย่างไรก็ตาม การสร้างฐานข้อมูลในเรื่องความรู้นั้น เครือข่ายต่างๆ ยังคงเห็นว่าการมีเว็บไซต์ของตนเองนั้น ยังเป็นเรื่องสำคัญ

5. การจัดกิจกรรมของเครือข่ายที่ไม่ได้มุ่งเพียงวงการศิลปะ เป็นแนวคิดหนึ่งที่มีทิศทาง ไปในทางนี้ เนื่องจากการเปิดพื้นที่ทางศิลปะโดยมีการเชื่อมโยงไปยังศาสตร์ต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ รัฐศาสตร์จึงเป็นเสมือนการเปิดพรมแดนทางความรู้ที่ในยุคสมัยหนึ่ง ถูกแยกออกจากกันทำให้ขาดการสร้างสรรค์แบบองค์รวม

6. เครือข่ายที่มีอยู่ในประเทศไทย ต่างร่วมมือกันให้ข้อมูลข่าวสารเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายใหญ่ เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่า การจะทำให้วงการศิลปะและการวิจารณ์ดำรงอยู่ได้นั้น ไม่สามารถยืนอยู่ด้วยเครือข่ายเดียวได้อีกต่อไปแล้ว จึงจำเป็นต้องร่วมมือในการทำงานให้เกิดเป็นรูปธรรม และมีผลกระทบต่อสังคม เพื่อพัฒนาในด้าน เศรษฐกิจ การศึกษา และพัฒนาคน

7. การค้นหาเครือข่ายเชิงทดลอง เป็นการสร้างเครือข่ายที่สามารถทำให้กลุ่มคนต่าง ๆ ได้เข้ามาร่วมกิจกรรม พบปะสังสรรค์ในด้านวิชาการ การวิจารณ์และมีการแลกเปลี่ยนทางความคิด ซึ่งการจัดกิจกรรมแบบ เชิญมานั่งฟังสัมมนาเพียงอย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอ ดังนั้นการคิดและวางแผน กิจกรรมที่สามารถกระตุ้นให้เกิดการวิพากษ์ ด้วยเวลาอันจำกัดจึงช่วยกระตุ้นความคิดได้ดีมากขึ้น

ผู้วิจัยจึงพบว่าในประเด็นเรื่องโมเดลของเครือข่ายสาขาทัศนศิลป์ผู้วิจัยได้รายงานให้เห็นองค์ประกอบของโมเดลหรือจะเรียกว่าต้นแบบของเครือข่ายการวิจารณ์สาขาทัศนศิลป์ก็ได้ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของเครือข่าย การรักษาเครือข่าย การดำเนินงานให้เครือข่ายสามารถสร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นเพื่อให้คนในสังคมได้เรียนรู้ในเรื่องของพัฒนาการศิลปะในประเทศไทยเป็นการเชื่อมโยงกับสังคมโลก ซึ่งจะสามารถทำให้เกิดชุดความรู้ความเข้าใจ หรือเกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์ก็ได้ ซึ่งก็ย่อมเป็นผลดีต่อระบบการศึกษาของไทย เพราะเมื่อเกิดเครือข่ายทางความรู้การวิจารณ์ก็ย่อมเกิดการตั้งคำถามในประเด็นต่างๆต่อไป

ข้อสรุปที่สำคัญอีกประการคือ โครงการวิจัยได้ทำหน้าที่เป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาจากที่ได้รายงานมา เนื่องจากโครงการวิจัยได้ทำหน้าที่เสมือนพี่เลี้ยงให้กับระบบการศึกษาของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับอุดมศึกษา เป็นการสร้างองค์ความรู้ที่มาจากเครือข่ายต่างๆ จากผู้มีใจรักสมัครเล่น หรือแม้กระทั่งนักเขียนนักวิจารณ์อาชีพ ซึ่งความรู้เหล่านั้นจะจัดกระจายหลายรูปแบบทั้งในสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งผลการวิจัยในชุดโครงการแต่ละครั้งย่อมเป็นสิ่งพิสูจน์ให้เห็นเรื่องนี้ต่อสังคมไทยไปแล้วว่า

การวิจารณ์ศิลปะมีคุณค่าต่อวงการศิลปะและการศึกษาทางศิลปะในประเทศไทยอย่างมีอรรถประโยชน์ ผลงานที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างโครงการวิจัยกับเครือข่าย CAC ย่อมเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของการทำงานด้านเครือข่ายการวิจารณ์ศิลปะ นับตั้งแต่การจัดกิจกรรมเสวนาที่จังหวัดเชียงใหม่ และการร่วมสนับสนุนให้กิจกรรมของ CAC ในด้านการอบรมการเขียนงานศิลปะ และการเขียนงานวิจารณ์ซึ่งมีผลผลิตเป็นบทวิจารณ์ที่มาจากผู้สนใจการวิจารณ์ศิลปะสาขาทัศนศิลป์

ประเด็นสำคัญของเครือข่ายการวิจารณ์ศิลปะที่สามารถทำให้เครือข่ายได้ทำหน้าที่เชื่อมโยงคนในสังคมรวมทั้งเครือข่ายอื่นๆเข้าไว้ด้วยกันนั้นคือ การเชื่อมโยงกันระหว่างมนุษย์สัมพันธ์มนุษย์ ถึงแม้ว่าสังคมโลกปัจจุบัน มนุษย์สามารถเชื่อมโยงกันด้วยเครือข่ายอินเทอร์เน็ตก็ตาม แต่ข้อพิสูจน์จากการวิจัยได้คำตอบที่แน่ชัดว่า มนุษย์ยังคงต้องการแสวงหาความรู้ตลอดชีวิตด้วยการพบปะสมาชิกในเครือข่ายของตน รวมทั้งการเชื่อมโยงเครือข่ายข้ามศาสตร์สาขาของตนเองซึ่งพบได้จากกิจกรรมที่ได้นำพาสมาชิกเข้ามาพบปะแลกเปลี่ยนกัน ด้วยเครื่องมือสื่อสารในยุคดิจิทัลที่ทรงพลังอย่างเช่น facebook ซึ่งปัจจุบันทุกคนมีอาจจะปฏิเสธได้ว่าเครือข่ายในสังคมออนไลน์นั้นสามารถเชื่อมโยงมนุษย์ เชื่อมโยงแลกเปลี่ยนความรู้ได้อย่างมหาศาล แต่อย่างไรก็ตามผลการวิจัยอาจจะสร้างความขัดแย้งอยู่บ้างว่า ความรู้ที่มาจากประสบการณ์ของผู้ที่ทำงานวิจารณ์อย่างต่อเนื่องย่อมส่งความรู้ต่อไปยังคนรุ่นใหม่ ที่แสวงหากระหายความรู้ในขณะที่โลกดิจิทัลอาจจะให้ได้ไม่ทั้งหมด

บรรณานุกรม

- สัมภาษณ์ กฤติยา กาวิวงษ์. โดยศุภชัย อารีรุ่งเรือง. 11 สิงหาคม 2559 หอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน
 สัมภาษณ์ อติคม มุกดาปกรณ. โดยศุภชัย อารีรุ่งเรือง. 22 มกราคม 2559 ร้านท่าแพอิสต์ จังหวัดเชียงใหม่
 สัมภาษณ์ Mella Jaarsma. โดยศุภชัย อารีรุ่งเรือง. 18 พฤษภาคม 2559 Cemiti Art House Indonesia.
 สัมภาษณ์ Henlly Tan. โดยศุภชัย อารีรุ่งเรือง. 10 สิงหาคม 2559 Tentacles Art Space.